

20

TÜRK EDEBİYATI
Genç
Sanat

Rojda İlhan
Gül Yıldız Ermiş
Ufuk Aykol
Ümit Can
Serpil Bal
Emrecan Doğan
Aykut Güven
Kübra Seydioğlu
Emine Şahin
Rıdvan Temiz
Emrecan Demirel
Şevval Zeynep Ayık
Ömer Üzümcü
Mücahit Karapınar
Yelda Nur Özer
Tansılı Altay
Muhammet Tang

İçindekiler

Bir Mektuba Tutunamayan İki Karakter:

Akın Korkmaz ve M.C.

Rojda İlhan 3

Kendi Ruhunda Kaybolmak: Raif Efendi

Gül Yıldız Ermiş 6

İsmail Bey Gaspıralı'nın Muhayyel Seyyahı:

Molla Abbas Fransevî

Ufuk Aykol 8

Değersizleşen İnsanın Timsali: Gregor Samsa

Ümit Can 13

Gerçek Bilgiyi Arayan Adam: Faust

Emrecan Demirel 15

Pinokyo

Serpil Bal 17

Arthur Dent'in Havlusu

Emrecan Doğan 19

Empati Yoksunu Bir Kobay: Frank Cauldhame

Aykut Güven 21

Ben Küçük Prens

Kübra Seydioğlu 23

Yakarış

Emine Şahin 25

Çıkrığı Boşa Salınmıştır Hayatın

Rıdvan Temiz 26

Yağmur Yalnızlığı

Şevval Zeynep Ayık 27

Yirmi İki

Ömer Üzümcü 28

Açelya

Mücahit Karapınar 29

Yaz Akşamı Seyri

Yelda Nur Özer 32

"Matematik"e Adanmış Bir Köy ve Şirince

Tansılı Altay 33

Bey Havası

Muhammet Tang 36

İmtiyaz Sahibi

SERHAT KABAKLI

Müessese Müdürü

ÖZCAN ÜNLÜ

Genel Yayın Yönetmeni

ENVER AYKOL

Yazı İşleri Müdürü

ÖMER FARUK YAZICI / GÜLSÜM KUŞ

Yayın Kurulu

YELDA ÖZER / MUHAMMET ALİ POLAT

Grafik - Tasarım

ATILLA GEYLAN

Yönetim Yeri: Divanyolu Cad. No: 14 34122

Sultanahmet - Fatih / İSTANBUL

Tel: 0.212 526 16 15 - 527 50 32

www.turkdebiyati.com.tr

tedev.gencsanat@gmail.com

Sevgili Genç Sanat okurları

Bu ay kahramanlar dosyamız ile karşınızdayız. Kimi kitap kahramanları vardır ki kitabın hatta yazarının dahi önüne geçmiştir. Onlar kitapların yahut yazarların ismi ile değil yalnızca kendi isimleriyle anılırlar. Şüphesiz bunda, bu karakterlerin canlılığı ve bizlerle olan benzerliği de etkilidir. Bu kahramanlar yaşayan, nefes alan, hayal kuran kimi zaman bizlere arkadaşlık ederken kimi zaman da düşmanlığımızı kazanan kişilerdir. Bu sayımızda da bu kahramanların hayallerine, karakterlerine ve amaçlarına değindik.

Dosyamıza Rojda İlhan'ın, tutunamayan iki karakter üzerine yazmış olduğu makalesiyle başlıyoruz. Ardından Gül Yıldız Ermiş'in Raif Efendi'den bahsettiği denemesi yer alıyor. Ufuk Aykol ise İsmail Bey Gaspıralı'nın gezgin karakteri Molla Abbas'ı anlatıyor. Ümit Can, Gregor Samsa üzerinden insanın hayattaki yerine ve değerine değiniyor. Emrecan Demirel, Dr. Faustus'un şeytan ile olan mücadelesini bizlere sunuyor. Serpil Bal, Pinokyo üzerinden hayat ve özgürlük kavramını sorguluyor. Emrecan Doğan, bizleri Arthur Dent'in maceralarına misafir ediyor. Aykut Güven, Frank Cauldhame üzerinden insan olmanın değerlerini inceliyor. Dosyamız, Kübra Seydioğlu'nun Küçük Prens'i anlattığı şiirle son buluyor.

Dosyamızın ardından Emine Şahin, Yakarış; Rıdvan Temiz, Çıkrığı Boşa Salınmıştır Hayatın; Şevval Zeynep Ayık, Yağmur Yalnızlığı; Ömer Üzümcü, Yirmi İki; Mücahit Karapınar, Açelya; Yelda Nur Özer ise Yaz Akşamı Seyri şiirleriyle bizlerle. Muhammet Tang da Elçibey'i anlattığı öyküsüyle yer alırken Tansılı Altay, Matematik köyü ve Şirince üzerine yazmış olduğu gezi yazısıyla bizlerle.

Dolu ve renkli bir sayı ile karşınızdayız. Bütün okurlarımıza keyifli okumalar dileriz... ✨

Bir Mektuba Tutunamayan İki Karakter: Akın Korkmaz ve M.C.

Roman ve hikâyelerindeki kahramanlar, genellikle toplum tarafından görmezden gelinen, topluma yabancılaşmış, soyutlaşmış/soyutlaşmakta olan kişilerdir.

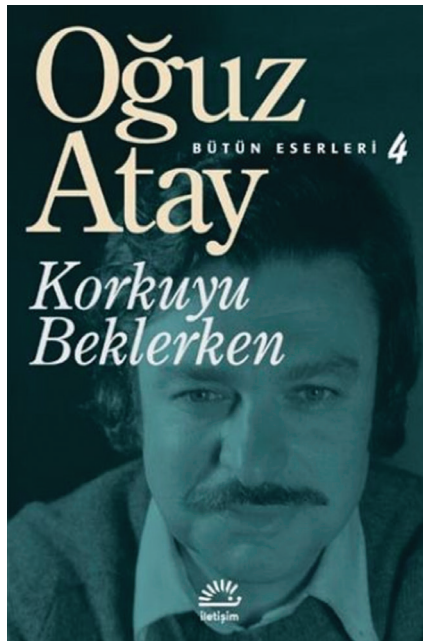
Oğuz Atay, eserlerini kaleme alırken çeşitli tekniklerden yararlanmayı tercih etmiştir. Bu tekniklere bakıldığında içerisinde ironinin de yer aldığı görülmektedir. Atay, ironik anlatımı yalnızca romanlarında değil, öykülerinde de başarılı bir şekilde kullanan sanatkarlarımızdandır. “İstisnasız öykülerinin tümünü ironinin gücüne yaslar. Atay, öykülerinde hayatı yorumlamada, gerçeği aktarmada, ironik anlatımın ne denli etkili olduğunun çarpıcı örneklerini verir. Ironik yaklaşımla gerçeğe vurgu yapar ve böylece gözden kaçırılan, atlanan kimi gerçekleri, doğruları ironize ederek gündeme getirir”¹

İroninin kelime anlamına bakıldığında ise “söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme”²dir. Kierkegaard, “Söylev sanatında sık kullanılan bir söz oyununun adı ironidir ve özelliği söylenen sözün aksinin ima edilmesidir.”³ der ve ironinin asıl yapı taşı olan “söylenen sözün aksinin ima edilmesi”ne dikkat çeker. Nasıl ironi yapıldığı konusuna gelindiğinde ise SümeYYe Dinler Köksal’ın

şu cümlesi bu konuya açıklık getirmektedir: “İroni yapan kişi ya ifade etmek istediğinin tersini söyleyerek ya da cahil taklidi yaparak bunu gerçekleştirir.”⁴ Dinler Köksal, “İroniyi anlamak için ortalamanın üstünde bir zekâyâ sahip olmak ve konuya hâkim olmak gerekir.”⁵ der ve ironi yaparken veya yapılan ironinin anlaşılmasında zekânın önemini vurgular.

Oğuz Atay’ın ironi ile harmanlanmış kurmaca dünyasına bakıldığında, yaratmış olduğu birçok kahramanın bir tutunamayan özelliği gösterdiği bilinmektedir. Roman ve hikâyelerindeki kahra-

manlar, genellikle toplum tarafından görmezden gelinen, topluma yabancılaşmış, soyutlaşmış/soyutlaşmakta olan kişilerdir. Ya da tam aksine aydın olmaya çalışan fakat toplumun normlarına ayak uyduramayıp yine tutunamayan özelliği sergileyen kişiler olmuşlardır. Selahattin Özpalabıyıklar’ın tabiriyle, “Atay’ın yazdıklarında ‘entelektüel’ (ya da en azından ‘okumuş’) kişiler de toplumun dışında, uzakta, ‘dışarıda’dır, ‘cahil’ kişiler de.”⁶ Bu cümleye verilebilecek örneği ise Atay’ın “ikinci evre öykülerinin ikin-

cisi”⁷ Ne Evet Ne Hayır isimli hikâye kahramanlarından Akın Korkmaz’ı ve M.C. isimli genci kabul edebiliriz. “Bu eserde de yazar iki ‘tutunamayan’ karakteri bir mektup vasıtasıyla birleştirerek ironisinin temelini oluşturur.”⁸

Hikâyenin başlangıcı, Akın Korkmaz’ın kendisini tanıtmaya başlar:

“Ben dört yıl önce liseyi bitirdim. Bu arada çeşitli işlere girip çıktım, askerliğimi yaptım. Sigorta memurluğu, havagazi tahsildarlığı, ilaç satıcılığı ve reklâmcılık gibi sıkıcı mesleklerim oldu...” (Atay 2018:123)

Akın Korkmaz’ın; çeşitli işlere girip çıkması, kısmen okumuş bir kişilik olması ve hikâyenin devamında arkadaşlarının ona vereceği “manyak” lakabından anlaşıldığı üzere tutunamayan özelliği sergileyen bir karakterdir:

“Şimdi gazetecilik yapıyorum, buna gazetecilik denirse. Bulduğum başlıkları beğenmedikleri için beni ‘gönül postası’na verdiler. Sen insanların dertlerine çare bul bakalım dediler. Sert ve etkili bir gazeteci olamazmışım. (...) Bence herkesin insanlığa yararlı bir mesleği olmalı. Belki de bu gibi düşüncelerim yüzünden gazetede bana manyak diyorlar.” (Atay 2018: 124).

Hikâye, M.C. isimli karakterin Doktor Akın Korkmaz’a mektup göndermesiyle hareket kazanır. “Doktor Akın Korkmaz ve onun kurgu dünyası bir metni, kendisine gelen mektupta anlatılan M.C.’nin kurgusal dünyası ise diğer metni oluşturur.”⁹ Gönderilen mektubun şekilsel özellikleri incelendiğinde, yazım yanlışlarının olduğu ve noktalama işaretlerinin olmaması Akın Korkmaz tarafından bazı yerlerde eleştirilir:

“Fakat bazı yerlerine parantez içinde kendi görüşlerimi de eklemeyen kendimi alamadım. Mektupta hemen hiç noktalama işareti yoktu. Bir arkadaşım bu şekliyle yayımlanmasının daha güzel olduğunu söyledi. Şimdi bu çeşit edebiyat üstelik bir hüner sayılıyormuş. Ben bu düşünceyi kabul etmedim. M.C.’nin zaten karışık olan düşünce düzeni daha da karışacaktı. Bunun dışında bazı kelimelerin yazılışını düzelttim o kadar.” (Atay 2018:125).

Mektubun içeriğine bakıldığında ise M.C.’nin ve onun saplantılı bir şekilde sevdiği kız, mektuptan bilindiği kadarıyla S.L. görülmektedir. Bu ikilinin arasında oluşan iletişim problemlerinden doğan sorunlar ve M.C.’nin, sevdiği kızın vermiş olduğu “Red, red ediyorum.” (Atay 2018: 128) cevabını “hayır demedi”ği (Atay 2018: 128) için kabullenemiyor oluşu hikâyenin devamında da sorunlar ortaya çıkarmaktadır. “M.C. rumuzlu şahıs ise liseyi iki yılda okumuş hiçbir işte tutunamamış ve arabesk bir aşkın temsilcisi olarak karşımıza çıkar.”¹⁰ Hikâyenin devamında Akın Korkmaz’ın parantez içleriyle kendi düşüncelerini aktarmasıyla da anlaşılıyor ki M.C. isimli genç, cahil ve arabesktir:

“Tabii jilet bıçakla (Neden tabii? Ayrıca ne demek ‘jilet bıçak?’) 4 kez intihara teşebbüs ettim, 4 defa ölümden kıl payı kurtarıldım. Vücudum kollarım kesik sıyrıklarla dolu. Kalbim midem opdolidon (optalidon) fazla miktarda aldığım için midemi parçaladım efendim.” (Atay 2018: 127).

Mektubun çeşitli yerlerinde yukarıdaki gibi örneklerle rastlamak mümkündür. “M.C.’nin sık sık kullandığı kalıp ifadeler arabesk kültürün bir yansımasıdır.”¹¹ Sümeyye Dinler Köksal’ın bu cümlesine örnek olarak metin içerisinde M.C.’nin sıklıkla kullandığı, Akın Korkmaz’ın eleştirdiği, “sevdiğim insan” (Atay 2018: 125) ifadesi göze çarpmaktadır:

“Bizim eve bitişik talebe kızlar otururdu. Sevdığım insan da (bu ‘sevdiğim insan’ sözüne de biraz önce anlattığım biçimde sinir oluyorum) geldi...” (Atay 2018: 127).

Metin içerisinde, verilen örneğin dışında da geçen söz grupları vardır. “Ne evet ne hayır”, “efendim” ifadelerinin de sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu söz gruplarının metinde yinelenmesi ise ortaya komiği çıkarmaktadır. “Güldürücü bir sözcük yinelenmesinde genellikle karşı karşıya olan iki uç vardır: Bir yay gibi gevşeyen sıkıştırılmış bir duygu ve bu duyguyu yeniden sıkıştırmaktan hoşlanan bir düşünce.”¹²

Akın Korkmaz’a mektubun gönderilmesinden itibaren arkadaşları tarafından M.C. ile birbirlerine benzedikleri konusu ortaya atılır. Akın Korkmaz bu durumu kabullenemese de hikâyenin sonuna doğru M.C. için yazmış olduğu yazıya bakıldığında kurmuş olduğu cümleler parantez içleriyle eleştirildiği M.C.’nin cümlelerine benzemektedir:

“(Sevgili M.C. Durum vahim. Yani asıl vahim olan S.L. -ne evet ne hayır diyen kız- ile aranda olan

durum değil; cezaevinde yatmakta oluşun vahim. Bir de tabîî, her cümleli ‘efendim’ diye bitirecek kadar nazik kibar efendi terbiyeli olduğun halde ‘silâhı ele almak’tan söz etmen vahim. Burada senden ayrılıyorum.)” (Atay 2018: 139 – 140).

Hikâyenin sonuna gelindiğinde ise Doktor Akın Korkmaz’ın ufak bir teşekkür yazısı görülmektedir. İlk cümlesine bakıldığında beyhude bir çaba sarf etmiş gibi gözüküyor olsa da ona bu mektubun yayımlanması konusunda yardım eden kişilerin olduğunu ve onlara teşekkür edişi göze çarpmaktadır:

“Gazetede ‘arkadaşlar’ mektubun yukarıdaki biçimde yayımlanmasına yanaşmadıkları gibi, mektuba istediğim gibi cevap vermeme de engel oldular. Bana bu mektubu yayımlama imkânı verenlere burada açıkça teşekkür ederim. Mektubu hemen hiç değiştirmedim hususunda bana inanılmasını tekrar rica ederim. Saygılarımla F.G.” (Atay 2018: 140).

Doktor Akın Korkmaz ve M.C.’nin ortak noktası her ikisinin de tutunamayan karakterler olmasıdır. Birisi bunu cahil, arabesk ve kabul lenemediği karşılıksız aşkıyla gösterirken diğeri ise kısmen okumuş bir karakter olmasıyla ve arkadaşları tarafından dışlanmasıyla gösterir. Akın Korkmaz; gelen mektupta, M.C.’nin “zaten karışık olan düşünce düzeni”ni (Atay 2018: 125), kelime hatalarını parantez içleriyle eleştirmesiyle de zaman zaman zıt düştükleri görülmektedir. Fakat parantez içlerinde M.C.’yi eleştirirken kendisiyle çelişir. M.C.’ye benzemediğini iddia ederken aslında gittikçe ona benzemeye başlamıştır.

Bir lise talebesinin yapabileceklerinden şüphe etmeksizin; sorularına cevap veren, kaynaklarından faydalandığım, desteğini eksik etmeyen sayın hocam Dr. Selçuk Atay’a teşekkür ediyorum.

➤ Oğuz Atay

- ¹ Necip Tosun, (2018) “Yabancılaşma, Aydın Eleştirisi ve İroni: Oğuz Atay Öyküleri” (Der. Hilmi Tezgör), “Korkuyu Beklerken” Gelenler Oğuz Atay Öyküleri Üzerine Yazılar, İstanbul: İletişim, s. 20.
- ² Türk Dil Kurumu, (2009) “Türkçe Sözlük” Ankara: TDK Yayınları, s. 980.
- ³ Søren Kierkegaard, (2009) “İroni Kavramı” çev. Sıla Okur, Ankara: İmge, s. 270 – 271.
- ⁴ Sümeyye Dinler Köksal, (2014) “Oğuz Atay’ın Korkuyu Beklerken Hikâye Kitabında İroninin Kullanımı” Turkish Studies, Volume 9/9 Summer, s. 490.
- ⁵ Dinler Köksal, age, s. 491.
- ⁶ Selahattin Özpallabıyıklar, (2011) “Oğuz Atay Öykülerinde Birrey: Notlar, Sorular” (Der. Hilmi Tezgör), Korkuyu Beklerken Gelenler Oğuz Atay Öyküleri Üzerine Yazılar, İstanbul: İletişim, s. 27.
- ⁷ Yıldız Ecevit, (2017) “‘Ben Buradayım...’ Oğuz Atay’ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası” İstanbul: İletişim, s. 491
- ⁸ Selçuk Atay, “İroni ile Yoğrulmuş Bir Parodi Örneği Olarak Oğuz Atay’ın ‘Ne Evet Ne Hayır’ı” Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt 7, No 17, (2019), s. 302.
- ⁹ Atay, age, s. 301.
- ¹⁰ Atay, age, s. 302.
- ¹¹ Dinler Köksal, age, s. 498.
- ¹² Henri Bergson, (2015). “Gülme Komiğin Anlamı Üstüne Dene-me” çev. Yaşar Avunç, İstanbul: Ayrıntı, s. 55. ➤

Kendi Ruhunda Kaybolmak: Raif Efendi

Raif Efendi ruhunun derinliklerinde hep masumiyeti ve sevgiyi arar.
Kitaplarla ve resimlerle çevresinden ayrıışan ruhu onu
Maria Puder'de bulduğu aşkıyla hayata bağlar.

“Dibinde bir ejderhanın yaşadığı bilinen bir kuyuya incek bir kahraman bulmak, muhakkak ki dibinde ne olduğu hiç bilinmeyen bir kuyuya inmek cesaretini gösterecek bir insan bulmaktan daha kolaydır.”

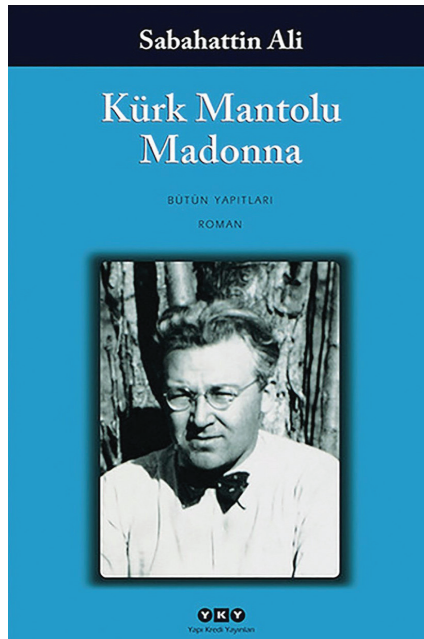
Her romanın, öykünün ya da şiirin insanı derinden etkileyen bir kahramanı olabilir. İnsana o kahramanın gözlerini, ellerini, korkularını, sevinçlerini unutturmayan zihinsel süreç insanın duyumsadıklarının eşliğinden ruhuna akmak için değil mi? O kahramanla dünyamızın çetrefilli yollarının açıldığını nasıl inkâr edebiliriz? İnsanın kendisini edebiyatla anlama ve anlamlandırma çabasının sayfaların arasında dünyaya tövbeli yazgılar yarattığını düşünüyorum. Bilmediğimiz dağları, tepeleri, ovaları çiçeklendiren bu dünya, kendi ruhunda kaybolmayı bekler.

Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna adlı eserinde toplumun içinde kendine yabancı bir insanı, Raif Efendi'yi anlatıyor. Eser akıcı ve sade dili sebebiyle hemen sizi sarıp sarmalıyor. Okuduğum cümlelerin beni hangi durak-

ların önünden nerelere savuracağını merak ediyordum. Kendi evinden uzak bu insanın nereye ait olduğunu bulmak istiyordum. Raif Efendi'nin renksiz ve karanlık dünyasının koridorları beni belki de gizemli bir yolculuğa çekiyordu. Görünmeyenin ardını görmek için çıktığım bu yolculuk bir masal perisiyle karşılaştıracak mıydı beni?

Raif Efendi, güzel resim çizen, kitap okumayı seven ve hayal kurmanın zamanını kollayan bir karaktere sahiptir. Almanya'ya babasının isteğini kırmayarak baba mesleğini öğrenmek için gider. Onun aklında sadece Avrupa'yı gezmek

ve ecnebi dil konuşmak hevesi vardır. Edward Munch'ın Çılgılık adlı tablosunu hatırlatır bana Raif Efendi, sıradan hayatının içinde yaşayamadığı aşkına büyüyen, aşkın çemberinde yanmaya gönüllü bir ruh. İnsanın karanlığından ışığa yükselişinin hikâyesiydi bu kül ve alev. Hayatın özgür bıraktığı bir anda aşkın tesadüfen kapıyı çaldığı sanılır. Oysa aşk, girdiği kapıdan sessiz sedasız çıkmaz. Hoşlandığı kadınlardan her zaman kaçan bu genç adam bir resim sergisinde gördüğü Kürk Mantolu Madonna tablosunu saatlerce seyretmek-

ten kendini alamaz, bir gün o resimdeki Maria Puder ile tanıştığında tutkulu bir aşkın hayatının tüm seyrini değiştireceğini henüz bilmiyordu.

Raif Efendi ve Maria Puder aşkı birbirine ketli ruhların kanatlandığı gökyüzüydü. Birbirlerinin hayatına girdikleri gün Raif Efendi'nin çocukluğundan itibaren hissettiği hayatın anlamsızlığı kaybolur. Aşkın insanı hafifleten büyüü ikisini de kucaklıyordu. İyi ve kötü, doğru ve yanlış, hastalık ve sağlık iki insanın birbirlerine inandıkları bir noktaya akıyordu. Raif Efendi'yle Maria Puder'in aşkı birdenbire Raif'in babasının ölümüyle yarım kalmışlığına soyunur. Raif'in evlendiği ve aile kurduğu kadın başka biridir. Maria Puder bebeğini doğurduğu hayata bir can borçludur. Birbirlerinden habersizce ayrılık Maria Puder'in ölümüyle başlarken Raif Efendi hayatının aşkından senelerce kuşku duymanın vicdanıyla sonsuzluğa sadece kahraman anlatıcının bilinciyle uğurlanır. Onun yaşadığını sadece o siyah defterde yazdıklarını okuyan bilir. Bu sebeptendir ki hayatları hakkında sırlarını çözdüklerimiz yaşayanları sarsar. Issız, yalnız, ürkek bir sır yıkılır.

Raif Efendi, ömrünü tükettiği duygularını ele vermekten her zaman korkarken aşkı için artık dayanılmaz bir arzuyla yazmaya başlar. Bazen sadece bir insan tarafından anlaşılacak isteriz. Raif Efendi de "Bir insana bir insan herhalde yeterdi." derken bunu haykırıyordu aslında. Sorgulanmayan, düşünülmeyen bir hayatın varlığı yoklukla doludur. Çocukluğundan itibaren anlaşılacak isteyen Raif Efendi kendini anlayan tek insanın kaybından sonra bildiği o sessiz dünyasına geri döner. İnsanın toplumdan, ailesinden ve kendinden kopuşunun acı edimi nesneleşen ruhlarımızın özneleşmemesidir. Raif Efendi, "Bir nebat gibi şikâyetsiz, şuursuz, iradesiz, yaşayıp gidiyordum." diyebilecek kadar kendi yarasını ifşa edebilen yabancılaşmasının en içli tanığıdır.

Raif Efendi, ruhunun derinliklerinde hep masumiyeti ve sevgiyi arar. Kitaplarla ve resimlerle çevresinden ayrılan ruhu onu Maria Puder'de bulduğu aşkıyla hayata bağlar. O, bir özün öze dönüşmesidir adeta. Var olmanın berraklığı onsuz bulanık bir sudur. Maria Puder'in kendisini terk ettiğini, aldattığını düşünen Raif Efendi kendi yanılığının sonunu yaşar. Varlığına ihtiyaç duyduğumuz olmasaydı, insan ruhuyla bütünleşemezdi. Bir insanı tanımak için onu sey-

➤ Sabahattin Ali

retmek yetmez. Bir insanın kuyusuna inebilecek sabrı ve inceliği gösterebilirsek sanatın yönünü bulabiliriz.

Bir hayat nedir? Kaç hayat bir öykü, bir roman ya da bir şiir eder sorusunun cevabı insanın kendisini görmesidir aynada. Raif Efendi insana insanın biricikliğini sorgulatan bir kahramandır. Toplumdan soyutlanamayan yaralı bir ben rüyası...

Benim öykümün kahramanı, kendi ruhunda kaybolan Raif Efendi'dir. Kaybolmadan kendimizi bulamayacağımızı belleğimize fısıldar Raif Efendi. İnsan başkalarını kandırarak yaşayabilir. Kendinizi kandırarak yaşayabilir misiniz? Siz kendinizi Raif Efendi kadar tanıyabildiniz mi?

"Ömrümün sonuna kadar, diz çökerek onun hatırasına karşı işlediğim cinayetin kefareti vermeye çalışsam, bunda gene muvaffak olamayacağımı, insanların en günahsızına kabahatlerin en ağırını; seven bir kalbi yüzüstü bırakmak ihanetini yüklemenin asla affedilmeyeceğini seziyordum." ➤

İsmail Bey Gaspıralı'nın Muhayyel Seyyahı: Molla Abbas Fransevî

Molla Abbas'ın seyahatleri, düşünceleri ve yaşadığı tecrübeler Gaspıralı'nın hayatından izler taşımaktadır. Bu durum da Molla Abbas'ın otobiyografik bir kahraman olduğunu gösterir.

İsmail Bey Gaspıralı, 1883 senesinde neşretmeye başladığı Tercüman gazetesi ve “Usûl-i Cedîd” adlı eğitim reformu ile Türk dünyasına yön veren önemli isimlerin başında gelmektedir. Gazeteci ve eğitimci kimliğinin yanı sıra 19. yüzyılın son çeyreğinde başlamak üzere edebî dünyasında muhayyel bir seyyah yaratmıştır. Molla Abbas Fransevî hem Avrupa ve Afrika seyahatleri ile bir roman kahramanı hem de Gaspıralı'nın yazı hayatının başında kullandığı mahlaslardan biridir. Bu sebeple Molla Abbas'ın seyahatleri, düşünceleri ve yaşadığı tecrübeler Gaspıralı'nın hayatından izler taşımaktadır. Bu durum da Molla Abbas'ın otobiyografik bir kahraman olduğunu gösterir.

Frengistan Mektupları

1887 senesinde Tercüman gazetesinde neşredilmeye başlanan Frengistan Mektupları, aynı zamanda seyyah Molla Abbas'a “Fransevî” mahlasını veren romandır. Taşkentli olan Molla Abbas, medresede okuyup Batı'ya seyahate çıktığında 22 yaşındadır.¹ İsmail Bey Gaspıralı da Paris'e gitmek için Kırım'dan ayrıldığında 21 yaşındaydı.² Bu durum Molla Abbas karakterinin ve seyahatinin otobiyografik unsurlarının başında kabul edilebilir. Gaspıralı, Molla Abbas'ın seyahatini yazmaya başladığında ise 36 yaşındaydı.

Molla Abbas, Frengistan Mektupları'nı genel itibarıyla Osmanlı Türkçesi ile yazsa da yer yer Tatarca ve Kıpçak lehçesinden kelimeler kullanmaktadır. Bu da İsmail Bey Gaspıralı'nın Tercüman gazetesinde kullandığı dildir. Bu dili romanlarında da kullanması ve Taşkentli Molla Abbas'ın ağzından yazıya aktarması, Gaspıralı'nın “Lisan-ı Türkî” adını verdiği edebî dili gazete sayfalarının ötesine taşıma çabasıdır:

“Oyun mefhumunca köp (çok) zamanlar sefer (seyahat) edip, koca, yurtuna kaymış (evine dönmüş). Evet, kadını ve refikasını sağınp (eşini özleyip) gelmiş. Aytıkları (söyledikleri) şiir ve cırlar (şarkılar) muhabbete dair olmalı...”³

Odesa'daki bir tiyatro gösterisinde Jozefin isimli Fransız bir kadınla tanışan Molla Abbas, bu tanışmadan sonra İslâm beldelerinden önce Fransa'yı görmeye heveslenir. Şu cümlelerle niye Frengistan'a seyahat etmeye karar verdiğini açıklar: “Nizamları (düzenleri), tertipleri gayet mükemmel ve muntazamdır ve bir de Frengistan'da olan şeyler bizim Türkistan'da olmadığı sırada görmek ve anlamak ve nazar-ı tenkitten geçirmek (eleştirerek gözden geçirmek) ayrıca faydalıdır. Malumdur ki vilayet gezmek, seyahat etmek uluğ (büyük) bir dershanede ders almak makamındadır.”⁴

Jozefin'den Fransızca dersleri alan Molla Abbas, onun Fransa'da dikkat çekmeden gezebilmesi için bir Fransız gibi giyinmesi önerisini reddeder. Bunun üzerine Jozefin, ona bir Osman-

lı gibi giyinmesi önerir ancak Molla Abbas bunu da kabul etmez. Burada Molla Abbas, Türkistanlı olduğunun altını çizer ve nereye giderse gitsin Türkistanlı olacağını söyler.

Molla Abbas'ın Fransa'da gördükleri ve yaşadıkları, aslında otobiyografik unsurlardır. Kahramanın karşılaştıkları, şaşkınlıkları ve düşünceleri Gaspıralı'nın kendi Fransa seyahatinden izler taşımaktadır. Frengistan seyahatinde Molla Abbas, Batı'nın ilmî gelişmişliğini kabul ederek methe-der. Fakat sosyal hayat ve kadın-erkek ilişkileri konusunda hissettiği rahatsızlığı da her fırsatta belirtir. Molla Abbas'ın burada klasik bir ifadeyle Batı'nın asıl bakılması gereken yönünün ilmî olduğuna işaret ettiğini söyleyebiliriz. Bu düşünceler, aynı zamanda dönemin İslam dünyasındaki aydınlarda da gözükmetedir.

Darürrahat Müslümanları

Molla Abbas'ın ütöpik Endülüs seyahatini anlatan Darürrahat Müslümanları, İsmail Bey Gaspıralı'nın modern İslâm dünyası tezi olarak kabul edilebilir. Nitekim burada Endülüs tarihi hakkında da çokça bilgi verilmektedir. Bunun nedeni, Molla Abbas'ın Darürrahat Müslümanları'nın topraklarını kutsal topraklar olarak görmesidir. Çünkü burada her şeyiyle ideal bir İslâm devleti bulunmaktadır. Frengistan'da eleştirdiği ve hiç tasvip etmediği ahlakî muarızlar, Endülüs'te yoktur.

Molla Abbas'ın aslında “var olmayan” bir Müslüman devletine seyahat etmesi ve orada yaşadıkları, İsmail Bey Gaspıralı'nın örnek bir Müslüman devleti yaratma çabasıdır. Bu da Darürrahat Müslümanları romanına yol gösterici bir rehber özelliği kazandırmaktadır. Gaspıralı idealize ettiği devleti, İslâm dünyasının bulunduğu hâl ile karşılaştırarak ve öğütler vererek hikâyeleştirmiş ve roman formatında anlatmıştır. Bu noktada Molla Abbas'ın bir roman kahramanından ziyade, Gaspıralı'nın fikirlerini ifade eden bir araç olduğunu görmekteyiz.

“Bir devlet veya millet harap olacak ise en ibtida (ilk önce) ilimsiz ve marifetsiz kalır. Bu hâlde koy hayvanı (koyun) gibi fehmsizlenip (anlayışsız olup) öz başlarını özlere uzatıp dururlar!”⁵

Darürrahat Müslümanları'nda Gaspıralı, Molla Abbas'ın Kadı ile yaptığı sohbetlerinde Türkistan ile ütopyasını karşılaştırır. Burada Tür-

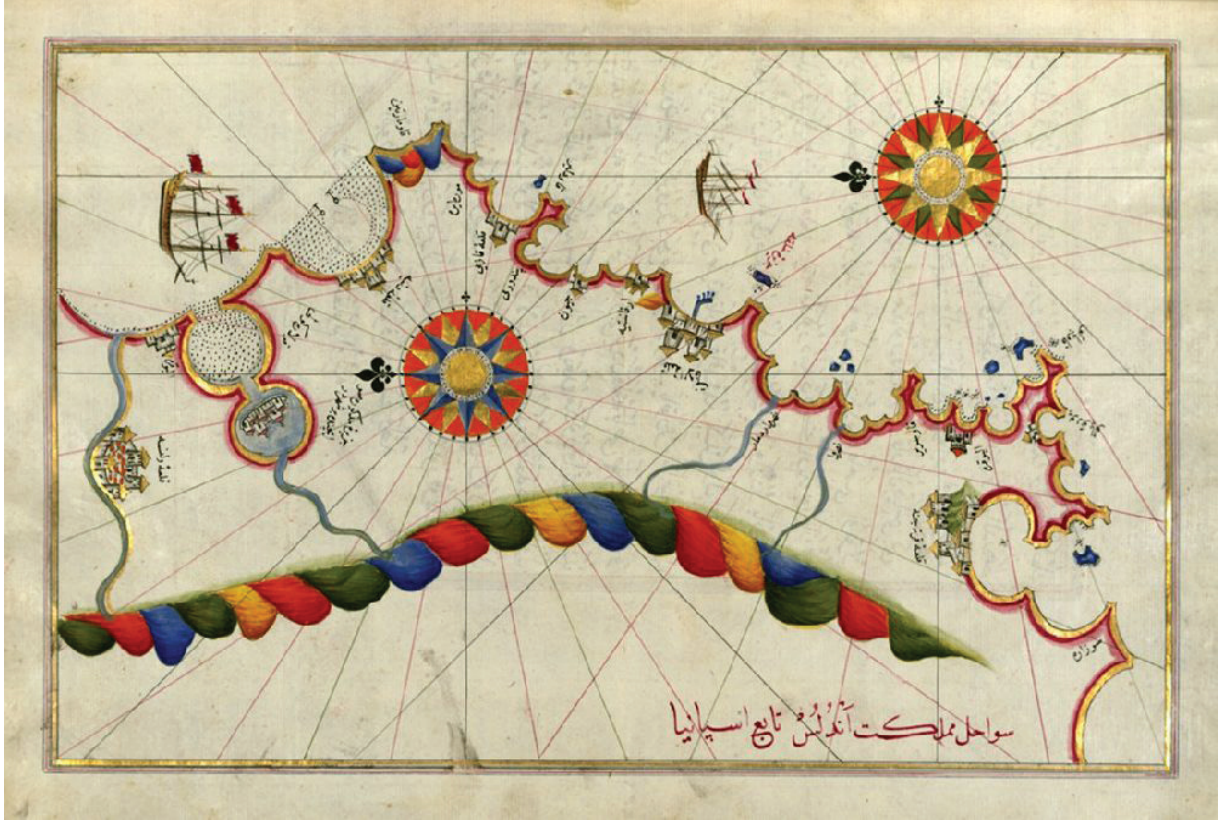

İsmail Bey Gaspıralı Avrupa'da

kistan'daki Müslümanların musikiyi edepsiz görmelerini eleştirir. Kadı aracılığı ile de Molla Abbas'a musikin “nazik hissiyatların ve ruhun tercümanı” olduğunu anlatır. En önemli konulardan biri de kadın-erkek eşitliği ve sosyal konularıdır. Burada Molla Abbas'ın Darürrahat için yaptığı tespitler aslında Gaspıralı'nın “olması gerekene dair” bir betimlemesidir: “Darürrahat, hakikaten İslâm ülkesi olduğundan sınıf sınıf, bölük bölük ahali yoktur; cümlesi müsavat (eşitlik) üzere bulunarak, bir birinden ancak tabîi kemalât (doğal yetenek) yaki kesp ettikleri (kazandıkları) ilim ve nam fark olunurlar.”⁶

Sudan Mektupları

İsmail Bey Gaspıralı'nın 6 bölümden müteşekkil olan uzun hikâyesi Sudan Mektupları, esasında Kadınlar Ülkesi romanına bir giriş maiyetindedir. Bu eser, Molla Abbas'ın ilk kez Afrika'ya yapacağı yolculuğun bir anlamda başlangıç

Sevahl-i Memleket-i Endülüs

hikâyesidir. Nitekim daha ilk bölümde Afrika seyahatine çıkmak konusunda Molla Abbas haklı tereddüdünü şu şekilde ifade eder: “Bu vakte kadar hep Frengistan’da bulunup Frengistan’da gördüklerimi beyan etmiş idim (açıklamıştım). Frenk yurdu gayet selâmetliktir (güvenlidir). Nizam ve tertip (yasalar ve düzen) sayesinde hiçbir şeyden havf etmeyip (korkmayıp), hiçbir şeyden rahatsız olmayıp bol bol gün geçirip seyir ve sefada (gezmede eğlenmede) bulunuyordum; ama, bu mertebe (defa) kısmet çektiği (kader götürdüğü) yerler havflı ve korkunç ve medeniyetsiz olan Afrika ve Sudan kıtaları olacaktır. Sudan taraflarına gitmeye aklım razı olmuyor idi lakin, başyazısına (alın yazısına) karşı durulur mu?”

İkinci bölümde Gaspıralı, Molla Abbas’ın bir sohbeti sırasında yine okuyucuya tarihî bilgiler vermektedir. Afrika ve Mısır’ın yakın dönem tarihini anlattıktan sonra o vakitteki (1886 senesi) siyasî hadiseleri yorumlamaktadır. İngiltere, Fransa ve Almanya üçgeninde Avrupa siyaseti aktarıldıktan sonra Sudanlılara nasıl yardım edilebileceği bahsedilir. Dördüncü bölümde ancak Cezayir’e vararak Afrika topraklarına adım atan Molla Abbas’ın esas yolculuğu da Marsilya’dan Cezayir’e geldiğinde başlar. Burada kendisini

Dağıstanlı olarak tanıtır fakat Cezayirli, Dağıstan’ın nerede olduğunu bilmediklerinden onlara Dağıstan’ın nerede olduğunu anlatır. Burada Gaspıralı’nın hikâye ve romanlarındaki didaktik öğeler öne çıkar ve Dağıstan, Çerkezler ve Şeyh Şamil hakkında okuyucusuna da bilgi verir.

Molla Abbas, Cezayir’de Arap şeyhlerinin “meclislerine” de katılır. Burada meclisten kasıt, Arap şeyhlerinin bir araya gelip kahve içip yemek yiyip birbirleriyle sohbet etmeleridir. Nitekim Molla Abbas bu mecliste Araplara, Çerkezlerden ve Ruslara karşı yapmış oldukları muharebelerden bahseder. Buna karşılık olarak Arap şeyhleri de Cezayirli Arapların Fransızlara karşı verdikleri savaşlara değinir.

Bu mecliste Molla Abbas, Afrika içlerine edeceği seyahatten bahsederken Kadınlar Ülkesi diye bir yerin varlığını öğrenir. Sudan Mektupları, burada, altıncı bölümde sona erer. Molla Abbas da Kadınlar Ülkesi’ne doğru yola çıkarak yeni bir hikâyeye doğru yelken açar.

Kadınlar Ülkesi

1891 senesinde Tercüman’da tefrika edilmeye başlanan Kadınlar Ülkesi, Molla Abbas’ın distopik

seyahatini konu edinir. Darürrahat Müslümanları'nda Molla Abbas, ütöpik bir Müslüman dünyasına seyahat etmişken bu kez kendisini kadınların toplumsal hayata egemen oldukları bir dünyada kendisini bulur. Molla Abbas'ın kafilesi, Büyük Sahra'nın ortasında, başlarında "Malike" unvanlı bir hükümdarın bulunduğu Kadınlar Ülkesi'nin askerlerine rast gelir.

Kadınlar Ülkesi'nin insanları, Büyük Sahra'nın ortasında medeniyetsiz ve her türlü ilimden habersiz şekilde bedevi olarak yaşayan bir topluluktur. Kadınlar Ülkesi'nin diğer bedevi topluluklardan ayıran ise burada kadınların hâkim pozisyonda olmaları, diğer bir anlamda erkeklerle kadınların rollerinin tam tersi olmasıdır:

"Bu acayip ülkede erk kişiler (erkek) heman (yaklaşık olarak) bizim kadınlar hâlinde olduklarını burungu (önceki) mektuplarımda yazmış idim. Şöyle ki balayı (çocuğu) doğurduktan son bakmaya er kişiye veriyorlar. Her bir kadının iki-üç esir kocası olduğundan biri bala bakmak, biri aş pişirip sığır savmak (sağmak), üçüncüsü ip eşip (ip tarayıp) öreke çevirip, esvap (elbise) dikmek ile meşguldür. Bala (çocuk) aç olsa anasına verip emizip (emzirtip) gene er kişi alıp gidip bakmaktadır.

Kadınlar ise bizim çığitler (erkekler) makamında olup ok atmak, güreşmek gibi şeyler ile vakit geçirip yaş cigitleri (genç erkekleri) bizim kızlar makamında oynatıp, şarkılar söyleyip temaşa etmekte. Cümle (bütün) işler ve hükümet hep kadın-kız elindedir. Er kişilerin betleri (yüzleri) örtülü, bizim kadınlar gibi yurt (ev) içinde işlerler. Kartları (yaşlıları) kara ve ağır işlere koyulup yaş cigitler (genç yigitler) pek nazlı ve rağbetli tutulur."⁸

Molla Abbas'ın bu cümlelerinde Gaspıralı, İslâm beldesindeki erkeklerin kadınlar hakkında empati yapabilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bunu en yalın hâlde yapan Gaspıralı, Molla Abbas, Kadınlar Ülkesi'nde bulunduğu müddetçe erkek-kadın rol değişimi üzerinden kıyaslamalar aktarmaktadır:

"Ne müşkül hâl! Görmeye (görmek) istemediğin bir kadına esir olup ister istemez eğlendirmek, sevmek mecburiyetinde bulunmak ne ağır iş!.. Ama ne çare? Muhalefet edip karşı varılsa (karşı çıkılsa) açuv (kızgınlık) hiddet çıkarıp belki ağır cezaları mucip olur (gerektirir). İşte dostlarım hâlimize bakıp bizim ülkelerde yüzlerce kadın-kız bu hâlde bulunup istemediği, sevmeyişi adam eline düşüp bî-cevap, bî-iradet ve çare (karşı koyamaz,

iradesiz ve çaresiz) olduklarını şimdi kemalen (iyice) anladım. Kara Malike, bizim gönümüzü kulak vermeyip 'gelsin istiyorum' dediği gibi nice nice kızlara, kadınlara cebrolunuyor (zor kullanılıyor). 'Belki gönlü yoktur, belki muhabbeti yoktur' deyü fikrolunmuyor; 'gelsin' vesselam!"⁹

Molla Abbas, Gaspıralı'nın yarattığı distopik bir ülke olan Kadınlar Ülkesi'ndeyken bolca mukayese yapar. Dünyadaki hâkim toplumsal yapının tepetaklak edildiği bu ironik romanda Molla Abbas, kendi ülkesinde kadınlara haksızlık yapıldığı ve onların "kendi hayatlarına karar verme" haklarının elinden alındığı sonucuna varır. Daha önce Frengistan Mektupları'nda Batı ve Doğu kadınları hususunda mukayese yapan Molla Abbas, ilk kez Kadınlar Ülkesi'nde erkek egemen ile kadın egemen dünya arasındaki farkı görünce daha keskin bir sonuca ulaşır. Kendi ülkesinde olduğu gibi tüm dünyada da kadın-erkek eşitliğinin sağlanması gerekmektedir.

Netice

Molla Abbas, İsmail Bey Gaspıralı'nın kendi düşüncelerini ve görüşlerini okura roman veya

Endülüs

➤ Sudan kıtası haritası

hikâye vasıtasıyla aktarma amacıyla yaratmış olduğu bir kahramandır. Bu sebeple onun düşünceleri, yer yer Gaspıralı'dan izler taşımaktadır. Doğu ve Batı arasında yapmış olduğu karşılaştırmalarda ise bu daha belirgin hâle gelmektedir. Bununla birlikte Molla Abbas'ın yer aldığı romanlar otobiyografik unsurlar taşımaktadır.

İsmail Bey Gaspıralı, Molla Abbas'ın seyahatlerinde Doğu toplumlarının sorunlarına işaret ederek önce Batı toplumunu tanıtır. Molla Abbas, Batı'yı kadının sosyal hayattaki konumu haricinde tenkit etmez. *Darrürahât Müslümanları*'nda ise İslâm dünyası için ideal bir devlet-toplum yapılanmasını anlatır. Bu ütöpik roman, aynı zamanda Müslümanların da kendi ideal yapısının olabileceği, kendi gelişmişlik seviyesinin ne derece yükselbileceğini göstermeyi amaçlar. Molla Abbas aracılığı ile Gaspıralı, Batı'nın gelişmişliğinin ve medeniyetinin haricinde bir İslâm gelişmişliği ve medeniyetinin olabileceği tezini savunur.

Molla Abbas'ın en çok dikkatini çeken, onu üzerinde tefekküre sevk eden husus ise toplumda kadının rolü ve kadın-erkek eşitliğidir: "Vakıa (gerçi) İslâm ve Frenk kadınları beyninde (arasında) hâl (tavır) ve terbiyede tefavüt (farklılık) çoktur. Frenklerin

hakkı inkâr olunamaz; bala (çocuk) bakmak, terbiye vermek ve dahi bir derece tabiplik (doktorluk) etmek kadınlarının hüneridir (marifetidir). Bunlar edepli ve pak (temiz) olsa idiler dünyada birinci avratlar (dünyanın en iyi kadınları) olurlar idi. Frenk hüneri ve İslâm edebi (terbiyesi) bir yere gelir ise daha güzel olur idi."¹⁰

Buradaki Frenk-İslâm kadını mukayesesinden sonra Kadınlar Ülkesi'nde kendi yaşadığı toplumsal hayatın tam tersine şahit olan Molla Abbas, kadınlara yapılan haksızlığı idrak eder. İşte Gaspıralı, Molla Abbas'ın yaptığı gibi İslâm dünyasındaki erkeklerin de empati yapmasını ve kadın-erkek eşitliğinin ne derece insanî bir konu olduğunun fark edilmesini amaçlar.

¹ İsmail Bey Gaspıralı, *Roman ve Hikâyeleri*, Yay. Haz. Yavuz Akpınar, (İstanbul: Ötüken, 2014), s. 95.

² 1851 senesinde doğmuş olan İsmail Bey Gaspıralı, 1872'de İstanbul-Viyana-Münih-Stuttgart hattı üzerinden Paris'e gitmiştir. Bkz. Hakan Kırımlı, "İsmail Bey Gaspıralı", *DİA*, C: 13, 1996, s. 392.

³ Gaspıralı, *age*, s. 97.

⁴ Gaspıralı, *age*, s. 98-99.

⁵ Gaspıralı, *age*, s. 243.

⁶ Gaspıralı, *age*, s. 257.

⁷ Gaspıralı, *age*, s. 289-290.

⁸ Gaspıralı, *age*, s. 331-332.

⁹ Gaspıralı, *age*, s. 340.

¹⁰ Gaspıralı, *age*, s. 290-291. ➤

Değersizleşen İnsanın Timsali: Gregor Samsa

Gregor Samsa, bir fabrika işçisi, bir sokak lambası, bir elektrik direği, bir kablo ağıdır.
Her sabah gördüğümüz, aynı saatte servise binen işçidir. Bekçidir.
Değersizleştiği hâlde değersizleşmemek için yaşayan çarktır.

Gregor Samsa bir sabah uyanmadığında aslında bir karakterin ya da kitabın doğuşuna tanık olamayız. Bu tanıklık için uyanmak, böcekleşmek ve yabancılaşmak gibi metinlerin katmanlarına yerleşmek gerekir. Bir sabah kötü düşlerden uyanan Gregor Samsa aslında başka bir kötü düşe tanıklık eder. Uyandığı anda kendini dev bir böceğe dönüşmüş olarak bulur. Ailesi onu sıradan böcek gibi görmeye başlayacaktır.

Duvar da gezen bir böceği çoğumuz kabul etmez. Onlara yabancıyız. Onların da bize yabancı olduğu ortadadır. Odada gezerken aniden önünüze hiç beklemediğiniz bir yaratık çıkması gibi şaşıırız. Yabancılaştığımız bu böceği metafor olarak kullanan Franz Kafka, bize çok da yabancı gelmeyen bir konuyu yazar. Her şeyin herkese, herkesin her şeye gitgide yabancılaşmasıdır bu konu. Birbirimizi tanırız ama yabancılaşmakta bir sorun görmeyiz. Makineleşmiş her şeyin bir gün değeri yok olacaktır. Gregor Samsa aslında haftalar sonra ömrü biten lamba gibi değersizleşir.

Modern toplumlarda görünüş önemlidir. Sanayileşmiş toplumda ise gitgide dış görünüşü değişen ama içeriği değersizleşen her şeyin sonu bir sabah böceğe dönüşerek son bulacaktır. Aile fertlerinin çıkarlarını karşılayamadığınızda, toplumun değerini oluşturan kuralların dışına çıktığınızda yabancılaşmış olarak uyanırsınız. Gre-

gor Samsa bir sabah uyandığında kendini dev bir külüstür arabaya dönüşmüş gibi ya da her yıl değişen bir telefona dönüşmesi gibi benzerdir. Bu benzerlik aslında aile fertlerinin bile kişiye böceğin bazı kişilerde kötü duygulara açması gibi bir duyguya kapılmasına yol açar.

İğrençlik modern toplumların yeni duygusudur. Hızlı tüketim de bu duygunun kamçılayıcısıdır. Hızlı tükenen birey de bu toplumun duygusuna maruz kalır. Birey bu hızlı tüketimde her sabah böceğe dönüşerek uyanır. İşinizde çok başarılı olsanız da toplumun bütün gerekliliklerini yerine getirseniz de bir gün işe yaramaz olduğunuzda yok olursunuz. Alınan bir malın, alındığı anda değersizleşip yerine başka bir mal almayı hayal etmek gibi. Hızlı tüketenin değerli olduğu bir toplumda, iğrençlik bireyin gözlükleridir. Bu gözlüğü size toplum tarafından verilmiştir. Gidersiniz ve iğrençleştirirsiniz.

Gregor Samsa aslında babasının elma atması sonucu ölür. Günümüzde toplumların ve içine yerleşmiş küçük aile toplulukların gerçek yüzünü de gösterir. Aile bir başka aileye benzer. Okul gibi bireyi tüketir. Birey ağır beklentilerin içinde ezilir. Modern toplumların içinde kurulmuş devletçikler gibidir. Aile, bireyi diğer ailelerin kendi bireylerine uyguladığı tutumu uygular. Birey de kendisini bu isteklerin arasında yaşam alanı bulur. Yavaş yavaş kendini toplumun içinde yorulmuş, yabancılaşmış düşüncelerle oylar. Sahte

Franz Kafka

arkadaş, sahte eğitim, sahte devlet yapısı içinde kendisini var etmeye çalışır. Burada da sahteleşmiş ve bireyi iğrençleştirmiş kurumlar tekrar tüketir.

Korkunç bir bireysizleştirme, kendini yabancılaştırmış bir makine çarkı gibi işler. Bir okulda çark gibi döneriz. Her ürün yavaş yavaş bizim çarkların sayesinde şekillenir. Yorulur ve bozulsak o çark çıkar başka çark girer. Böylece her şey değersizleşir. İçi boşaltılmış birey kendini bu görkemli fabrikada yaşayarak bulur. Dünya fabrikalaşmıştır. Toplumun tarihinden beri gelen çalışana değer, çalışmayana değersiz atfı bitmez. Birey ödülünü almak için ay sonunu bekler ve ödülü aldığı anda Pavlov'un köpeği gibi diğer ayı bekler.

Gregor Samsa, bir fabrika işçisi, bir sokak lambası, bir elektrik direği, bir kablo ağıdır. Her

sabah gördüğümüz, aynı saatte servise binen işçidir. Bekçidir. Değersizleştiği hâlde değersizleşmemek için yaşayan çarktır.

Ücretini alamamıştır. İşinden olmuştur. Yabancılaşmıştır. Böcekleşmiştir. İğrençleşmiştir. Eğitimle eğitimsizleşmiştir. İrrasyonelleşmiştir. Bir de her şeye sessizleşmiş ve alışmıştır. Gregor Samsa kendini bir sabah bu acımasız düşüncelerle bulur. Bu yönden bakıldığında acımasız insanların topluluğu olarak görürüz toplumları. Dogville filmindeki Grace Margaret Mulligan karakteri de öyledir. Girdiği toplumda her türlü masumiyet kullanılır. Birey bu masumiyetin içinde yavaş yavaş tüketilir. Tabulaştırılmış geleneklerin, tanrılaştırılmış dünyasında kendini kullanılmış hissetmez; ancak tüketildikçe eskidiğini anladığında olmaması gerektiği o insan olur. İstemenmeyen olmak, bugünün mesleğidir. Düşük ücretlinin makineleştirildiği toplumda, statü tapınakları bir inanç sistemi oluşturur. Bu tapınaklar modern dünyanın kullarını yaratır. Birey neye inanacağını bilmemektedir.

Günümüzün işi budur. Kaynaklar yalnızca yer altından çıkmaz. Bir anne karnı da kaynaktır. Anneler bugünün dünyasına kaynaklar bırakır. Sermaye eline geçirdiği bu kaynakları kullanır. Kullandıkça daha çok ister. Nüfus ve dünya umursanmaz. Çünkü sermayenin dünyası, yabancılaştırmayı değerlendirir. Özgürlüğü kısıtlar. Talep edilmeyen haklar yaratır. Birey ne talep edeceğini bilmez. İstese de alamaz.

Geri kalmış toplumlar da gelişmekte olan toplumlar da gelişmiş toplumlar da körleşmiştir. Körleşmiştir ama görmektedir. Gördüklerini irrasyonel tanımlarla geçirir. Gelişmiş toplumlar da bu yüzden körleşmiştir. Gelişmiş olanın kendi ülkesinde eşitsizliği kaldırmaya çalışırken başka yerde eşitsizlik yaratır. İrrasyonel bir dünyanın insanları, körleştiği bu dünyaya baktığını düşünür ama göremez. Gördüğünü söylese de fark edemez. Bu dünyanın insanı Gregor Samsa'dır. Çünkü o artık dünyaya doğuştan böcekleştirilmiş olarak gelir. Onun büyük bir böceğe evrilmesini bekler. O büyüdüğünde; tabulaştırılmış yaşlarda okula başlar, eğitim görür, evlenir, işe gider ve ölür.

Gregor Samsa bir sabah uyandığında kendini yatakta da bulamaz. Çünkü o hiç uyumadan çalışmaktadır. ❧

Gerçek Bilgiyi Arayan Adam: Faust

Faust bu dünya içinde aslında yaşamak istemez fakat inandığı değerler ışığında intihar da edemez ve yaşamak zorunda kaldığı bu hayattan tiksindir.

Johann Wolfgang Von Goethe'nin neredeyse tüm yaşamı boyunca yazarak tamamladığı bir eser olan Faust, yazarın on sekiz yaşında başladığı ve Faust I, Faust II adıyla iki büyük bölüm hâlinde ölmeye yakın bir yaşında bitirdiği eseridir.

Öncelikle bilmek gerekir ki Goethe'nin dünya çapındaki klasikleşmiş eseri Faust'un kahramanı Doktor Faust (Faustus) başta Almanya olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde pek çok edebiyat ve tiyatro eserinin de kahramanıdır. Bu kişilik bir hayal ürünü değildir. Kayıtlara göre Johann Faustus 1480'li yıllarda Almanya'da Knittlingen'de doğmuş ve 1540 yılına doğru da Staufen-Brisgau'da ölmüştür. Faust, kendini büyücülüğe vermiş ve bu alanda büyük başarılar elde etmiş biri olduğu 1540'tan sonra Almanya'da yayımlanmış bazı yazılardan anlaşılmaktadır. Bilindiği kadarıyla Dr. Faust'un oldukça genç yaşlarda gizli bilimlere yeteneği olduğu görülmüş; bir üniversiteden doktor veya tanrıbilim doktorası aldıktan sonra Almanya'da taşrayı dolaşarak yeteneklerini halka sergilemeye başlamıştır. Bu sayede halk arasında büyük ün kazanmıştır.

Faust, şeytanla arasında bir anlaşma imzalamış. Anlaşmaya göre şeytan, Faust'a yaşadığı sürece bilgi, zenginlik, gençlik ve büyü yapma gücü verecek. Buna karşın Faust da öldüğü zaman, ruhunu şeytana teslim edecektir. Faust'un Almanya'nın

taşrasını dolaşırken yanından ayırmadığı köpeğin şeytan olduğuna yaygın olarak inanılmakta.

Doktor Faust bir gece Wirtemberg'te bir han- da ölü bulunmuş. Yüzündeki izler, dehşet verici

➤ Johann Wolfgang von Goethe

bir biçimde öldüğünü gösteriyormuş; bu nedenle halk arasında onu şeytanın öldürdüğü yargısı yerleşmiş ve halk onun ruhunu şeytana sattığına ve gerçek bir büyücü olduğuna kuvvetle inanmış. Büyücülük öyküleri kulaktan kulağa yayılmış ve Faust ismi efsaneleşmiştir. Goethe bu hikâye ile küçük yaşlarda tanışmış ve hayatı boyunca üzerinde çalışarak kendi kurgu tiyatrosunu oluşturmuştur.

Oyun, Şeytan olarak adlandırabileceğimiz Mephisto ile Tanrı'nın görüşmesiyle başlar. Ardından Mephisto, bilgi açlığıyla kendini her şeyi öğrenmeye adanmış olan Faust'u yoldan çıkarmak amacıyla yeryüzüne inip kahramanımızın karşısına çıkar ve Faust'un kaniyle imzalanan anlaşmasıyla birbirlerine bağlanır bu iki karakter.

Faust, kendisini bilime ve öğrenmeye adanmış bunun için pek çok alanda uzmanlaşmış, dersler vermeye başlamıştır. Yine de geldiği yeri kendisine yeterli görmez ve öğrendiklerinin aslında mutlak bilgi olmadığını hissederek bilir. İçinde olduğu bu durumdan da kurtulamayacağını gücünün bu olay karşısında yeterli gelmeyeceğini hissederek Nostradamus'un el yazması eseriyle büyücülük kuramı üzerinde çalışmaya başlar.

"Ah... Felsefeyi, ilahiyatı, hukuku ve tıbbi çok heyecanlı bir çalışma ile ve esaslı bir şekilde tahsil ettim. Ama ben yine zavallı bir deliyim ve yine eskisi gibiyim. Bu kadar tahsil görmeme rağmen eskisinden daha akıllı değilim."¹

"Gerçi bana bazı insanlar üstat yahut doktor diyorlar ve on yıldan beri öğrencilerimi, burunlarından tutarak yalan yanlış, bir aşağı bir yukarı sürüklüyorum. Bu tecrübelerime göre diyorum ki; yine de hiçbir şeyi bilmemiz gerektiği gibi bilemiyoruz. İşte bu gerçek, artık benim kalbimi parçalayacak!"²

Eser içerisinde Faust'un bakış açısıyla dünya için acı yaşatan bir âlem olarak bahsedilir. Faust bu dünya içinde aslında yaşamak istemez fakat inandığı değerler ışığında intihar da edemez ve yaşamak zorunda kaldığı bu hayattan tiksindir.

"Üzerime ne giyersem giyeyim, bu sınırlı dünya hayatının acılarını çekeceğim! Ben ömrümü sadece oyunla geçirecek kadar genç ve arzusuz yaşayamayacak kadar da yaşlı değilim. Dünya bana ne veriyor? Hep acılara ve yokluklara katlanmak, benim dünyadan kismetim bu. Ömür boyunca, her saat her kulağa kısık sesle ulaşıp tekrarlanan şey bu. Sabahları hep korku ile uyanırım. Geçerken tek bir arzumu bile yerine getirmeyecek olan ve içimdeki bir sevinç belirtisini bile inatçı bir şekilde yaralayan, kalbimin yaratıcılığını, bin bir çirkin engel ile baltalayan gündüzü görünce, yalnızca ağlamak gelir içimden! Ortalığı gecenin karanlığı kapladığı zaman da yatağıma korkularla uzanırım. Çünkü alınyazımda, yatakta da dinlenmek yok! Kötü rüyalar beni korkutur. Göğsümdeki tanrı beni içimden tahrik eder. (Kalplerimizde bulunan tanrı bize yapmamız ve yapmamız gereken şeyleri söyler.) Bütün güçlerimin üstünde bulunan akıl, dışarıda beni harekete geçiremiyor. Böylece hayat benim için bir yük oluyor. Sanki ölümü özlüyorum. Hayattan tiksiniyorum!"³

Hayattan bu sözler ile tiksinen Faust yine bir başka yönüyle de okurlarına örnek olur. Kendisi için hayatın anlamı mutlak bilgi ve mutluluk kaynağı söz veya anlam değil faaliyettir. Bununla birlikte sürekli öğrenen, kendisini geliştiren kahraman, Mephisto'nun oyununa düşmez. Tanrı'yı inkâr etmez, onun yolundan kendi bildiğiyle çıkmaz. Kötülüğün beden bulmuş hâli karşısındayken bile güçlü durmayı başarır. Hatta ve hatta bu amacı doğrultusunda Mephisto'dan faydalanıp, ondan yardım alır.

¹ Johann Wolfgang Von Goethe, Faust, Sis Yayıncılık, İstanbul, 2012 s. 17.

² Goethe, age, s. 17.

³ Goethe, age, s. 46. ➤

Pinokyo

Bir kukla kendi başına hareket edemez. Onu yönlendirecek birisine ihtiyaç duyar. Pinokyo'nun hareketlerini yönlendirecek bir ipi olmaması ile beraber, ilk bakışta özgür gözükse de Pinokyo, kısa süre sonra hayatın çok farklı olduğunu keşfeder.

Pinokyo, Kur'an ve İncil'den sonra dünya üzerinde en çok okunan kitaptır. Dünya edebiyatı, Aristofanes'ten Beckett'a kadar pek çok büyük roman yazarları ile dolu olmasına rağmen belki de bu yazarlardan hiçbiri Carlo Lorenzini ya da bilinen yazar takma adıyla Collo-di kadar zeki, alaycı ya da gizemli olmamıştı.

"Pinokyo iki şekilde okunabilir: İlki bir çocuk gözüyle okumak; böylece zavallı tahta kuklanın başına gelen "talihsizliklerin" ve "aksiliklerin" bilincine varılır. İkincisi ise alegorik okumadır.

Pinokyo; dürüst, çalışkan ve iyi kalpli bir adam olan Geppetto Usta'nın oyduğu bir kukladır. Hikâyenin en başından bu yana, Geppetto'da bir içgüdüsel babalık gözlemliyoruz. Bu durumu, evcil hayvanlarıyla ilgilenirken de fark ediyoruz: Kedisi Figaro ve balığı Cleo. Onlara, sanki kendi öz ailesinin bir parçası gibi davranır. Geppetto, onlara bir yuva yapıp bir baba gibi üstlerine titrer. Ancak Geppetto Usta gerçek bir çocuğa sahip olmak ister ve aslında bir kukla olan Pinokyo'nun can bulmasını diler. Mavi Peri bu arzuyu yerine getirmek ve Pinokyo'ya hayat vermekle görevlendirilir ve hayat verilmesi gereken malzemenin tahta olması da bir tesadüf değildir; çünkü burada büyük bir sembolizm vardır. Aslında bazı mitolojilerde tahtadan bir adam fikri, yaratılış fikrini açıklamaya hizmet etmiştir. Pinokyo, kendini gerçek bir çocuk olmaya hazır gösterene kadar tahta bir çocuk olarak kalmıştır.

Peri; Jiminy'e, Pinokyo'nun vicdanı ve hayat-taki rehberi olma görevini verir. Bu da önemli

bir ayrıntıdır; çünkü birçok kültürde Criket, yani cırcır böceği, iyi şans ve bilgelik simgesi olarak görülür. Mavi Peri ise Pinokyo için annelik rolüne karşılık gelir. Sonuçta ona hayat verir ve en çok ihtiyacı olduğu zamanlarda ortaya çıkar.

"Vicdan nedir? Sana anlatayım. Vicdan, kimsenin duymadığı, içimizdeki zayıf bir sestir, işte bu yüzden de bu dünya çok kötü bir yerdir." **Jiminy Cricket**

Pinokyo, iyiliği kötülükten ayırmak ve baştan çıkarılmanın cazibesine karşı gelmeyi öğrenmek gibi büyük sorunlar ile boğuşmak zorunda kalır. Jiminy Cricket ona yardım etmeye çalışsa da çoğu zaman başarısız olur. Vicdan, hepimizin sahip olduğu bir iç sestir. Jiminy Cricket kadar küçük ve bazen duyulması zor bir şeydir.

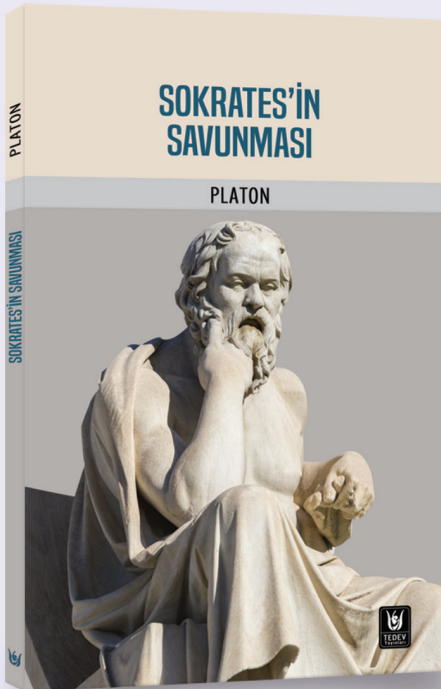
Ertesi sabah, Pinokyo evden çıkıp okula gider. Bu geçiş, hayat yolumuza yönelik bir metaforudur, iyi bir insan olmak için yolumuza çıkan engellere bir göndermedir. Ve bu yoldan sapmak, genellikle çok kolaydır. Pinokyo iyi ya da kötü biri değildir; ancak doğru yolda devam edebilmesi için bilgelik kazanmalı ve öğrenmelidir.

Saflığından ve dünya hakkındaki bilgisizliğinden ötürü, Pinokyo, kendisini zorlayacak sorunlar yaşayacak. Okul yolunda, iki dolandırıcıya rastlar: Onurlu John olarak bilinen bir tilki ile arkadaşı kedi Gideon. Bu karakterlerin seçimi de tesadüf değildir. Tilkileri kurnazlıkla ve kedileri ihanetle ilişkilendirmek yaygın bir düşüncedir.

Her iki karakter de cahildir. Okuma ya da yazma bilmezler. Ağgözlüdürler ve Pinokyo'nun masumiyetinden yararlanırlar. Onlar birer düzenbaz

PLATON SOKRATES'İN SAVUNMASI

Sokrates, kendinden sonraki bütün düşünce sistemlerini değiştirmiş bir filozoftur. Bunun en önemli kanıtı ise 'halkı dinden uzaklaştırdığı' gerekçesiyle kendini idama mahkûm eden Atina Mahkemesi'ndeki tarihi savunmasıdır. Öğrencisi Platon tarafından kayda geçirilen bu savunma çağları aşan bir 'manifesto' metni olarak günümüze kadar ulaşmıştır. "Sokrates'in Savunması", sıradan bir eser değildir. Antik Yunan'da mahkemelerin yapısı ve işleyişini ele alır. Sokrates felsefesinin temelleri hakkında bilgi verir. Aynı zamanda cehaletle nasıl mücadele edileceğini de gösteren sihirli bir reçetedir.

olmanın ve hiçbir şey yapmadan kazanç sağlama-
nın cazibesine kapılıp giden karakterlerdir.

"Bir aktör neden vicdanlı olmak ister ki?" **Jiminy Cricket**

Pinokyo, kendisini yönlendiren teller olma-
dan, Stromboli için bir kukla olarak çalışmaya,
şarkı söylemeye ve dans etmeye başlar. Burada,
kukla ironisini ve metaforunu görüyoruz: Bir
kukla kendi başına hareket edemez. Onu yönlen-
direcek birisine ihtiyaç duyar. Pinokyo'nun hare-
ketlerini yönlendirecek bir ipi olmaması ile bera-
ber, ilk bakışta özgür gözükse de Pinokyo, kısa
süre sonra hayatın çok farklı olduğunu keşfeder.

Stromboli'den bir kez kurtulduğu zaman, Pi-
nocchio, Onurlu John'un yani tilkinin, tuzağına
düşer. Onurlu John, ona bir maça ası verir ve Pi-
nokyo'ya bu kâğıdın bir oyun adasına giden bilet
olduğunu söyler. Oyun adasında, her şey harikadır.
Çocuklar oyunlar oynar, sigara içer, kafasına göre
davranabilir. Yasalar yoktur ve çocuklar özgürdür.
Ancak Pinokyo yine kandırılır ve "eğlenceleri" on-
ları "eşek yerine koyar". İş gücü için kullanılacak
olan eşekler. Böylece eğitimsizlik, köleliğe yol açar.

Son olarak Pinokyo, Geppetto'nun onu ara-
maya çıktığını ve bir balina tarafından yutuldu-
ğunu öğrenir. Pinokyo, hatalarını düzeltmeye ve
babasını kurtarmaya karar verir. Pinokyo'nun,
balinanın karnından çıkması, kurtuluşun bir
sembölü, sıkıntıların üstesinden gelmesi ve bil-
gelige kapı açması olarak yorumlanır.

Pinokyo'nun bize bıraktığı mesaj gayet açıktır:
Eğitim insanı özgürleştirir. Bilgi sahibi olmak, iyi
kararlar vermemize yardımcı olurken ve kandırıl-
mamızı da engeller. Bu nedenle, gelecek nesille-
rin eğitimcileri olarak çocuklarımızın özgür ola-
bilmeleri, eleştirel düşünebilmeleri ve bağımsız
olarak iyi kararlar alabilmeleri için gerekenleri
yapmak bizim sorumluluğumuzdur.

"Eğitmenlerin ilk görevi, hayatı karmaşık bir hâle geti-
rip, nasıl gelişeceğine karışmamaktır." **Maria Montessori**

Ve biz sadece akademik anlamda (matematik, dil
becerileri veya sporda iyi olmak vb.) bir eğitimden
bahsetmiyoruz. Ama aynı zamanda, akıl yürütme,
düşünme, analiz etme, eleştirel olma yeteneğine
sahip olma anlamında bir eğitimden bahsediyoruz.
Her çocuk benzersiz bir karaktere sahiptir. Onlarla
ilgilenmek bizim sorumluluğumuz ve aynı zamanda
bizim ayrıcalığımızdır. Okuldaki öğretmenler kadar,
evdeki "öğretmenler" de çok önemli bir rol oynar. <

Arthur Dent'in Havlusu

Arthur aslında hepimiz gibidir biraz. Biraz da serinin muzip, üşengeç yazarı Douglas Adams'tır.

Arthur Dent'i biliyor musunuz? O havlusuyla bilinen tüm evreni dolaşan, ölmekten daima son dakikada kurtulan ve Thor'a kafa tutmuş bir adamdır. Galaksiler arası hiper uzaysal yol için yıkılan Dünya'dan kurtulan 2 insandan biri olan Arthur Dent tipik bir İngiliz erkeği olarak kibar, kaba kuvvetten hoşlanmayan, "hayatına temel yaşamsal fonksiyon olarak soğuk bira ve güzel çay içmek kavramlarını oturtmak isteyen" biridir. Yine de hayatın başka planları vardır ve kendisini evrenin en kötü şiir yazaran üçüncü ırkı olan Vogonların uzay gemisinde bulacaktır.

Zaphod Beeblebrox tarafından "Maymunadam" diye çağrılarak sürekli aşağılanan Dent içine düştüğü zor ve inanılması güç koşullarda eski konforunu elinden geldiğince yeniden yaratmaya çalışsa da bunu asla başaramaz.

"... Besinmatik'e Hindistan'ı anlattı, Çin'i anlattı, Seylan'ı anlattı. Ona güneşte kuruyan geniş yaprakları anlattı. Gümüş çaydanlıkları anlattı. Çimenliklerde geçirilen yaz ikindilerini anlattı. Sütün çaydan önce koyulması gerektiğini, böylece onun çok sıcak olmayacağını anlattı. Hatta (kısaca) Doğu Hindistan Şirketi'nin tarihini bile anlattı.

'Bu kadar mı, yani?' dedi Besinmatik, o anlatmayı bitirdiğinde.

'Evet.' dedi Arthur, 'İstediğim şey işte bu.'

'Su içinde kaynatılan kurutulmuş yaprak tadı istiyorsunuz, öyle mi?'

'Eee, evet. Sütü olsun.'

'Süt bir inekten fışkırtılan şey mi?'

'Yani, böyle de ifade edilebilir sanırım...'

'Bunun için biraz yardıma ihtiyacım olacak.' dedi makine kısaca. Sesindeki bütün neşeli fıkırtılar kaybolmuş ve tamamen iş ciddiyetine bürünmüştü.

'Pekâlâ, bu konuda ne yapabilirim.' dedi Arthur.

'Sen yapacağını yaptın.' diye onu bilgilendirdi Besinmatik.

Ve geminin bilgisayarına başvurdu.

'Selam millet!' dedi geminin bilgisayarını.

Besinmatik bilgisayara çay hakkında açıklamalarda bulundu. Bilgisayar önce tereddüt etti, sonra mantık devreleriyle Besinmatik'e bağlandı ve ikisi birlikte ciddi bir sessizliğe gömüldüler.

Arthur bir süre onları izleyip bekledi ama hiçbir şey olmadı.

Aleti yumrukladı ama yine hiçbir şey olmadı.

En sonunda pes etti ve köprüye doğru yollandı."

Arthur aslında hepimiz gibidir biraz. Biraz da serinin muzip, üşengeç yazarı Douglas Adams'dır. Evinin önüne buldozerlerle gelen adamları çamura yatarak engellemeye çalışır, Krikkitlilerin zulmünden evreni korumaya gönüllü değildir. Sürekli ölmekten korkarken birdenbire gelecekte gelen deforme olmuş bir yaratıktan zaman çizelgesinde henüz yaşamadığı bir olayın kesinlikle yaşandığını öğrenince ölümü o kadar da umursamamaya ve

işleri akışına bırakmaya başlar. Çünkü bilmektedir ki o olay yaşanmadığı sürece kendisinin yaşaması kesindir. Bu yüzden de meseleleri ve tehlikeleri ciddiye almaz, aksine onların üstüne gider.

Dünya patlatıldıktan sonra hayatta kalan son iki insandan biri olarak evrenin sperm bankasına spermlerini bağışlamış, onlar da gidip hayatta kalan diğer insanı bulmuşlardır: Trillian. Astrofizik diplomasına sahip olan Trillian kendi deyimine göre bu diplomayla iki şeyden birini yaparak Zaphod Beeblebrox'un uzay gemisine binip uzayda seyahat etmektedir. Diğer yapabileceği şey ise işsizlik maaşı için kuyrukta beklemek. Trillian'ın Dünya'nın yok edildiğini öğrendikten upuzun bir zaman sonra anne olmak isteğini içinde hissederek evrenin genel sperm bankasına başvurur ve oradan da Dent'in spermlerini alarak Random adında bir kız çocuğunu dünyaya getirir. Ancak Dent bunu bütün maceralarının sonunda öğrenir. O sırada ise Fenchurch adlı, Dünya'dan bir kızla sevgilidir. Bir dakika, Dünya yok olmamış mıydı? Evet ama İhtimalsizlik Motoru'nun olduğu bir evrende pek çok imkânsız fenomen vardır ve bu onların arasındaki en küçük fenomendir. ❧

❧ Douglas Adams

Empati Yoksunu Bir Kobay: Frank Cauldhame

Fabrikaya kurban verdikçe, fabrikanın kendisine vahiy yoluyla diğer insanların bilmediği şeyler fısıldadığını düşünüyor. Fabrikayı Gebrail, kendisini de peygamber gibi görüyor ama bunu hiç dillendirmiyor.

Simon Baron-Cohen, *Kötülüğün Anatomisi* kitabında kötülüğü, “empati yoksunluğu” olarak tanımlıyor. Baron-Cohen bu incelemesinde insan doğasının kötü veya iyi gibi belirli kalıplarla sınırlandırılmayacak kadar karmaşık bir yapısı olduğundan bahsediyor. Kötü kavramı yerine, kişinin, sen-ben ikilisindeki “sen”in ortadan kaybolup yalnız kalan “ben”in, diğer insanlara bir nesne gibi davranma dürtüsünün ortaya çıktığını psikolojik araştırmalar ve tarihten örneklerle açıklıyor:

“Diğer insanlara nesne muamelesi yapmak, başka bir insana yapabileceğiniz en kötü şeylerden birisidir; onların özelliklerini, düşüncelerini, duygularını görmezden gelmektir.”

Iain Banks’in yazdığı *Eşekarısı Fabrikası*’nın başkarakteri Frank Cauldhame, tam da Baron-Cohen’in anlattığı gibi bir karakter. Kendisinden başka hiçbir canlıya, canlı muamelesi yapmıyor. Hayvan veya insan fark etmeksizin karşısına çıkan her canlı, hayran olduğu ölüme bir kurban daha sunmak için

kullandığı bir nesne sadece. Babasıyla beraber yaşadığı küçük adasında, adeta oranın kralı gibi davranıyor.

Frank, 17 yaşında bir genç ve babasıyla İskoçya’da küçük bir adada yaşıyor. İnsanlardan hiç hoşlanmıyor, hayattaki tek arkadaşı Jamie adında bir cüce. Abisi Eric, köpekleri ateşe vermekten ve ağzına doldurduğu solucanları insanlara gösterip korkutmak gibi suçlardan dolayı akıl hastanesine kapatılmış durumda. Hikâyemiz Eric’in akıl

hastanesinden kaçmasıyla başlıyor; ancak Eric’i kitabın sonlarına doğru görebiliyoruz. Bazı kısımlarda, Eric’in neden delirdiği anlatılıyor ancak bizim hikâyemizin başrolünde Frank var ve hep de o olacak.

Frank şimdiye kadar okuduğum hiçbir karaktere benzemiyor. Kendisi çok titiz, takıntılı, sistematik, yapacağı eylemleri önceden defalarca düşünüp öyle harekete geçiyor ve ölüme hayran. Kitabın başından beri bir sakatlığının olduğundan bahsediyor. Babasının kendisine anlattığına göre Yaşlı Saul adındaki köpekleri, Frank üç

➤ Iain Banks

yaşındayken kendisine saldırıp penisini kopartmış. En azından babasının anlattığı hikâye bu.

Giydiği kıyafetlerde her zaman renk uyumu olmasına dikkat ediyor. Eğer üzerine yeşil bir gömlek giydiyse o gün giydiği diğer kıyafetlerin de yeşil veya yeşilin tonlarında olmasına çok dikkat ediyor. Bu da okuyucuya Frank'ın ne kadar saplantılı ve aynı zamanda titiz bir karakter olduğunu ince bir detay olarak aktarıyor. Bu huyunu babasından almış olmalı, zira babasının da evdeki her nesnenin uzunluk, genişlik gibi ölçülerini ezberlemek ve oğluna da ezberletmek gibi tuhaf takıntıları var. Ayrıca hikâye serüveni devam ettikçe göreceğiz ki Frank, tam anlamıyla babasının bir ürünü.

Frank hakkındaki belki de en önemli detay, ölüme hayran olması.

“Ölüm hep heyecan vermiştir bana; insana ne kadar canlı olduğunu hatırlatır, ne kadar kırılgan ama şimdilik şanslı olduğunu; fakat kendisine yakın birinin ölmesi, insana bir süreliğine de olsa delirme fırsatı verir, başka zamanlarda başılsanamayacak bazı şeyleri yapabilme fırsatı. Çok kötü davranıp yine de anlayışla karşılanmak ne hoş olurdu!”

Yakaladığı böcekleri hayli yaratıcı bir şekilde katlediyor, öldürdüğü hayvanların kafalarını, Kurban Kazıkları adını verdiği, adeta kendi krallığının totemi haline gelmiş tahta kazıklara geçirip kendi topraklarına bayrağını diyor. Kasabadaki hayvan dükkânından aldığı hamster, sincap gibi hayvanları, kendi inşa ettiği küçük bir mancınıklarla duvara fırlatıp öldürüyor ve adadaki tavşanlara adeta savaş açmış durumda. Ölüm ve öldürmek,

adeta kendini dünyaya kanıtlama dürtüsü gibi işliyor ve bunu da kendince başarılı bir şekilde yerine getiriyor. Öldürdüğü her hayvanı öldürmeden önce uzun uzun düşünüp onları nasıl öldüreceğine dair planlar kuruyor ve uyguluyor. Bu konuda da oldukça sistematik. Kendisini bir kral hatta bir Tanrı gibi görüyor ve gerçekten de buna uygun davranıyor.

Ancak insan öldürürken plan kurma işi biraz değişiyor. Şimdiye kadar üç kişiyi öldürmüş durumda. Bunu da şu alıntıyla çok güzel bir şekilde anlatıyor:

“Blyth'ı öldürdükten iki yıl sonra kardeşim Paul'u daha farklı ve Blyth'ınkinden daha derin sebeplerden öldürdüm, ondan bir yıl sonra da sırf kapristen küçük kuzenim Esmerelda'yı.”

İnsan öldürürken plandan çok aniden gelen dürtülere ayak uyduruyor ve bu dürtüler kendisini uyardığında hiç tereddüt etmiyor. Bu ölümlerde kurduğu bazı plan ve tuzaklar var ama bu planlar da aslında doğaçlama bir şekilde gerçekleşiyor. Ve söylemem gerekir ki her bir öldürme biçimi de oldukça yaratıcı. Frank, ölüm mevzu bahis olduğunda gerçekten bir sanatçı ve öldürmek, onun bu sanatı icra ederek kendisini dünyaya ispat etme biçimi.

Kitaba adını veren Eşekarısı Fabrikası ise Frank'ın kendi icat ettiği bir ölüm labirenti. Kasaba meydanında bulunan saat kulesinin kadrana kısmını çöpte bulan Frank, bu kadrana evine getirip her bir saat dilimine farklı bir ölüm şekli gelecek bir şekilde bir labirent dizayn ediyor. Yakaladığı böcekleri bu labirente sokuyor ve böcekler labirentten çıkış yolunu ararken hangi sona varırlarsa o bölmenin ölüm şeklini tadıyor. Kimisi yanıyor, kimisi parçalanıyor. Fabrika, Frank'ın bir nevi ayin yapma yöntemi. Fabrikaya kurban verdikçe fabrikanın kendisine vahiy yoluyla diğer insanların bilmediği şeyler fısıldadığını düşünüyor. Fabrikayı Cebrail, kendisini de peygamber gibi görüyor ama bunu hiç dillendirmiyor.

Bu anlattıklarımı bakarak Frank'ın çok kötü bir insan olduğunu düşünürseniz hata edersiniz. Evet, yaptığı şeyler korkunç, tüyler ürpertici ama kitabın kötü karakteri Frank değil. Ondan daha kötüsü de var Eşekarısı Fabrikası'nda ve kitabın sonuna geldiğinizde, Frank'e acıyacaksınız. Çünkü o suçlu değil, kurban. Sapkın bir zihnin deney ürünü. Bir kobay... ➤

Ben Küçük Prens

ben küçük prens
gecenin parlayan yıldızlarından izliyorum sizi
gök ve göğün altındakiler, duyun
artık sevgi kurtarmalı titreyen bedenlerinizi

ben küçük prens ve
yarattım sönmüş volkanların ateşini
dünyadaki hakikatin mayasını açtım,
yüreğimle
çünkü yürektir titreten her daim bedenimizi.
olmasa yüreklerin gözü
görür müydük kurumuş yasların hüznünü
ki gördüm gözyaşının ülkesini

ah sönmüş volkanlarıma can veren gülüş
ben küçük prens
özlüyorum bir çocuğun şen kahkahasını
kurtarmalıyım bir gülün yaprağını
çünkü hayalimdir bir vicdan yaratmak, taş kalplerinizden
anlamayana her şey bir zerre

ama anlayanlar gezegenlerinde hapiste.
özlüyorum gün batımlarında bulduğum huzuru
aramalıyım içimdeki keleşini tekrar bulana kadar.
ve katlanacağım bu yüzden ormanınızdaki tırtıllara

ben küçük prens
kırk dört gün batımı izleyen altın saçlı çocuk
içimdeki hüznü saat akşama geldiğinde
bilirsiniz
ben her daim güzelleştiriyorum çölümü
hüznümle
yorgunum ama bu yorgunluğumu
acımadan doldurdular bir gezegene
ve sen ey dost
sen dörtte geliyorsan ben üçte sevinmeye
başlarım.
gülü sever dikenine
katlanırım.
ara beni
ara, yüreğin arayışların bekçisi
biz dünyanın en nadide incisi
ve bu
yüreğiyle dünyayı görenlerin şiiri.

ben küçük prens
ve her zaman küçük kalacak prens... ❖

Yakarış

taşın üstünde ılık vardı
birer birer kırıldılar.
içinin acısını dağlamazdı o
taşlardı âdeta.
peşi sıra sert gözler değdi sözüne
yok mu eritmeye meyleden?

çağır ve çığır aydınlığın kokusunu
pare pare çürüdüler.
dağılanı toplamazdı o
örselerdi âdeta.
ah şu telef olan sesler!
yok mu dumanı kıvılcıma meyleden? ☞

Çıkırığı Boşa Salınmıştır Hayatın

Çıkırığı boşa salınmıştır hayatın
ve freni patlamış bir kamyon gibidir şimdi anılar
serseri yarınlarda
Saldırıp durur yüreğe zemheri soğuklar
Bir seher vakti ansızın
Doğarken güneş
Ayaz vurmuştur hayalleri serkeş ufuklarda.

Sararan ve maviye çalan renklere bürünür yalnızlığım
Gündüzler cilveli mahalle kızlarına dönüşür
âsi sokaklarında varoşların
Yürümek ıssız bir damdan sürüklenmek gibidir uçurumlara
Yağmurlar yağar yüreğime ve
sevişir saçaklarda serçeler

Sere serpe serpilmededir ruhumda bir mai menekşe
Saçlarını omuzlarına bırakır asuman
Çiseleyen ağır bir keşmekeştir
gelmeyen yarınların dudağındaki servi boylu türküler
Sana git dersem anla ki çaya susamıştır dipsiz kuyum.

Çiledir yazgım.
İtkim eski bir sarmaşıktır rençberlere yol gösteren
Zafer taklarından sarkıtılan umutlar kalır elimde sırnaşık akşamlardan hatıra
Ve yazgım yitik bir muammadır şimdi bozkıra çalan yeşil vadilerde
Mayıstır beklenen eylül değil
Yaza ermek üzeredir bütün serbest ve başıbozuk cümleler ☞

Yağmur Yalnızlığı

Yağmur sonrası esen rüzgâr
Yeline beni de sar
Yağmur sonrası toprak kokusu
Bu telaş hep
Avucumdan kayıp gidersin korkusu
Yağmur sonrası gökkuşağı
Renkten say siyahı
Yağmur sonrası gri bulutlar
Döktüğün her damlaya
Ruhum minnettar
Yağmur sonrası kaldırımlar
Bile isteye bastığım çukurlar
Gösterin bana beni,
Boz bulanık sular
Yağmur sonrası kesilen çocuk şarkısı
Sırılsıklam ettin anılarımı
Ne öncesi ne de sonrası
İçime işledi bu yağmur yalnızlığı... ❧

Yirmi İki

Ne zaman sırlı tablolardan kurtulmaya kalkışsam
orada kutsal öfkeler çatar beni
sürekli gece yayına çekilen derin uykularda
kendime balhandaki çırpınan bir balık olduğumu göstereceğim
göstereceğim, irinle kanayan bir yaşamın akisliğini.
Gem vuracağım ağzımın her çentiğine
artık bir parça tarihi diriltmek istemiyorum
yirmi iki yıl urlanan bir bedene
gece merhemleri ve gözlerindeki karınca izleri pek yaramıyor
vesaire, gideceğim.
İçinde hiçbir ümidin yeşermediği
sadece bana mıdır bilmem ama tükendim bir müddet önce
artık bırakıyorum
tüm yaşamlar senin olsun kız kardeş
senin olsun yarasaların yediği yıldızlı gök
birkaç solgun çayır bitkisi üzerinde uzanmış
kurşunî sularında Akdeniz'in
hakkını arayan siyah ölümleri bana ver.
Senin olsun cellat hayatın düzelemeyen omurgaları
insanı iyi adletmenin tüm eziyetleri benim.
Bir zamanlar sırtımda gemi leşleri yüzdürmüyorken
sevmiştim, denizlerini görmediğim dünyayı
o zamanlar aklımın münavebe yolları açıktı
takmamıştım keskin hatlarını görebilmek için gözlük
kalbime dilek ağaçları. <

Açelya

“Buyur sergilendim sererek
Kuşattığın yeşille”

Dinle Açelya
Dinleniyorum yorgunluklarınla günümü süsleyince
Dinleniyorum dinledikçe
Göğsüm uyanıyor
Yüreğim geliyor elime dokunuyorum
Olduğunu seziyorum
İç çekişin nefesimi öpünce

Ben Açelya
Son baharın iptidasında
Hasret aksanlarıyla
Ekim yağmurlarını tek tek sayanda
Sen umut gözlerinle uzak diyarları düşün Bursa akşamlarında
Hisset Açelya
Rengimi hisset
Tuzlanmasın yanakların
Yanakların; bir küçük çukura yatak yanakların.
Sündüsi yumuşaklığıyla yürek titreten göz akların
Birde taht kuran lisanın kulaklarıma
Hiçbiri ıslaklıktan nasip almasın

Aç Açelya
Tüm solmuşluklara
Olmuşluklara
Dolmuşluklara
Doymuşluklara inat aç
Aç ki açılsın gülüşüm
Kollarımda açılsın
Hoşluğun ruhuma dolansın
Aç
El
Ya...
Rabb gizi duamda kalsın
Uç Açelya
Yapraklarınla uç
Gel kon omzuma
Nefesinle süzölsün argınlıklarım
Göz kapaklarının kapanmışlığında
Sesimi işit Açelya
En bilmedik türküler çaldığında
Türkü bağlayandır
Türkü bağlamadır
Tel tel çağırmadır
İrağı yakına...
Bekle Açelya
En bek duruşunla bekle
Göğsünden eksiltmediğin;
Duran
Dokunan
Okşayan kuvvetine
Sevdanın onmaz yükünü de ekle
Ve bekle

Gebedir beklemeler bin ani gelmelere
Gelmeler sessiz, habersiz gelmeler
Sevecen söyleyişlerle yüzlerde övünmeler
Duyunca...

AĞLAMA

“YI”

...YA

doyunca sen Açelya...

—Durup söylemem bundan

“Gider belki yaştan gözleri...”

—Mutluluğum ondan

AÇELYA bakmasıyla ilmek ilmek dokuyan gönle huzuru

Doy ağlamamaya.

Geldim Açelya'm

İki kulaç yakınındayım

Semada gördüğün yıldızla halleşsin bakmak eylemin

İçimizdeki kuru böyle pırpırlayalım

Sonra gidelim

Sırt sırta gidelim

Usulca gidelim

Kaybolalım

Biz olan, bizim olan

Yıldızın ışığında

Işığı yıkayalım.

Geldim Açelya'm

Ver elini geldim

Ömrüne elanın rengi, yeşili serdim

Bilmediğin kokum tıttı gönlünde bildim

De geldim.

Açelya

Konuş da bu haki, zoraki kırmızıdan daha gür ses versin

Uzat saçlarını öresim gelsin. ♡

Yaz Akşamı Seyri

Kabuğunda gizlendiğim tüm cevizleri
kırdım.

Kirazdan küpe yaptım kulaklarıma
Dağıttım üzerimdeki tuz izlerini,
serptim gecenin karanlığına.

Şimdi,
uzansam dokunacağım yıldızlara.
Bir bakla açacağım göğün koynunda.
Çingene edası bürüyecek
kara ellerimi.
Savuracağım kehanetlerimi
geleceğin kucağına.

O balkonda,
gecenin karanlığında.
Masallara inanmayanların,
elma atacağım başlarına... ❧

“Matematik”e Adanmış Bir Köy ve Şirince

Nesin Matematik Köyü’nde bir eğitim kurumu olarak ilgili öğrencilere yaz veya kış okulu programı düzenleyebilir ya da bir öğretmen olarak sadece kendi öğrencilerinizle bilim yapmak için bulunabilirsiniz.

Matematik Bölümü öğrencileri arasında epey popüler olan Nesin Matematik Köyü’ne bu yaz gitme fırsatım oldu. Selçuk’a (İzmir) bağlı Şirince köyünün bir kilometre uzağında, Kayserdağı’nda sessiz ve yemyeşil bir ortama sahip olan Nesin Matematik Köyü (NMK), Nesin Vakfı’na ait. Evler taş, çamur ve samandan. Derslikler de öyle. Köy şu an 500 kişi barındıracak kapasitedeymiş. Halkın bağışlarıyla ve gönüllü gençlerle imece usulü 2007 yılında kurulmuş. Kuruluşundan bu yana köye ve çevresine 4500’den fazla ağaç ve bitki dikilmiş. Pek de güzel olmuş!

Kuruluşundan bahsetmişken, köyü ziyarete gittiğinizde siyah bir horozun gezindiğini göreceksiniz: Adı Özgür. Daha önce internet sitesinde köyün sembolünün siyah bir horoz olduğunu fark etmiştim. Özgür’ün bununla bir ilgisi var mıdır acaba diye düşünüp köye eskiden beri gidip gelen bir arkadaşşıma sordum. Anladığım kadarıyla, köy yeni yeni kurulmaya başladığı zaman yakınlarda kocaman bir kümes, içinde de bir sürü horoz ve tavuk varmış. Bizim siyah horoz da oradan kaçabilen tek kümes hayvanıymış. Kaçıp NMK’de kendi hâlinde dolaşıyormuş. Demişler, “Tamam, bu bizimle kalsın, adı da Özgür olsun.” Tabi dağ başındaki köyde tek hayvan o değil. Yemek yerken bize sataşan arsız ve bir o kadar sevimli kediler, biz ders işlerken dersliğin

ortasında oyun oynayan yavru kediler, Marla ve Böcek adlarında iki tane kocaman, siyah köpeklerimiz var. Bir köpek daha vardı, ona bir isim verilmiş mi bilmiyorum; o da bazen dersliklere girip öğretmenlere havlayıp kaçıyor, dersi sabote ediyordu. Son olarak da çok ünlü bir kedimiz daha var: Tripod. İsminden anlaşılacağı üzere

➤ NMK’de ilk akşam, Tosun Terzioğlu amfisinde toplantı

bir bacağı yok ancak üzülme-
yin, en az diğer ke-
diler kadar sağlıklı ve güçlü! Normalde doğada
belki de çok zarar görecektir bu kedi, NMK'de
gayet güvenli ve huzurlu bir şekilde yaşıyor. İşte
en sevdiğim yönlerden biri. Ah tabi, NMK'nin
doğal bir yapısı olduğunu unutmayalım. Yani
orada da bir sürü böcekler, cırcır böcekleri,
kurbağalar ve ben denk gelmedim ama birkaç
arkadaşım görmüş, akrep ve yılan da var. Ancak
korkmanıza gerek yok. Çünkü bir akrep sokması
veya yılan ısırması yaşanmadı ve insanların çok
olduğu yerlerde bulunmaktan hoşlanmıyorlar.
Hatta arkadaşımın gördüğü gün yılan, sadece su
içmek için bile köye gelmiş olabilir.

Köydeki eğitimci, gönüllü olarak gelen
akademisyenler. Matematik Köyü'nde kâr amacı
güdülmüyor, öncelikli olarak Matematik Bölü-
mü lisans ve lisansüstü öğrencilerine burs sağ-
lanabiliyor. Tanıştıkları arasında burslu gelen
birçok öğrenci vardı. NMK'nin matematik için
iki programı var: Biri lisans ve lisansüstü öğren-
cilerine, diğeri de lise öğrencilerine yönelik. Lise
programı da bu yaz ikiye ayrılmıştı. Bir geometri
programı bir de cebir programı vardı. Şunu da
belirteyim: Nesin Matematik Köyü'nde bir eğitim
kurumu olarak ilgili öğrencilere yaz/kış okulu

programı düzenleyebilir ya da bir öğretmen ola-
rak sadece kendi öğrencilerinizle bilim yapmak
için bulunabilirsiniz. Sevdiğim bir özellik daha:
Sadece çalışmak için de köye gelip kütüphane-
sinden yararlanabiliyorsunuz. Ben ise Türk Mate-
matik Derneği'nin Lisans-Lisansüstü Öğrenciler
İçin Yaz Okulu programına katıldım.

Size biraz daha köydeki hayatı, işleyişi anlata-
yım: Pazar günleri değişim günüdür, yani yeni öğ-
renciler gelir veya o hafta programı bitenler köy-
den ayrılır. O gün kayıtlar alınır, çadırda kalacak
lisans ve lisansüstü öğrenciler için çadır yerleri,
koğuştaki kalacak liseliler için de koğuşlar göste-
rilir. Ardından yerleşme ve köyü keşfetme başlar.
Akşam yemekleri saat sekizde ancak pazar günle-
ri yedide çıkar, bir saat sürer. Peşinden de köyün
kurallarını anlatmak ve görev gruplarının dağılı-
mı için yaklaşık bir buçuk saatlik toplantı yapılır.
Köye üç yıl ve daha fazla gidip gelen öğrencilere
gönüllü olmak isteyip istemedikleri sorulmuş.
Olmak isterlerse ya liselilerle ilgilenmek için abi/
abla olurlar ya da görev gruplarının başında olur-
larmış. Mutfak için de gönüllü olanlar var. Tabi
gönüllüler dersleri takip edebiliyorlar. Görev
gruplarında ise ortalama 10 kişi oluyor. Tuvalet,
derslik ve kütüphane temizliği, öğle-akşam-gece
bulaşığı, sofraya toplama, çöp toplama ve su sebile-
lerini kontrol edip damacana değiştirme görevle-
ri gruplara gün gün dağıtılıyor. Mesela 20. grup
öğle yemeğinden sonra kütüphane tuvaletleri-
ni temizlerken akşam yemeğinden sonra da 17.
grup kış bahçesi yanındaki tuvaletleri temizler.
Aynı saatte de başka bir grup sofraya toplamakla,
bir diğeri de bulaşık yıkamakla ve yerleştirmekle
görevlidir. Çamaşıra gelince, her çadırın bir ça-
maşır günü vardır ve o gün kirli giysilerimizi ça-
maşırhanedeki ablalara veririz. Onlar makineye
atıp yıkarlar ve bize "Yarım saat sonra/öğleden
sonra gel." derler. Biz de söylenen zamanda gi-
dip, yıkanmış giysilerimizi çamaşır ipine asarız,
kuruyunca da kendimiz gidip toplarız. Kısacası,
köyde hem herkes kendi işini kendisi yapar hem
de ortak kullanım alanlarındaki işler, gruplara
dağıtılarak daha kısa sürede ve kolayca yapılır. Bu
çok güzel bir uygulama. Böyle de olması gerekir
diye düşünüyorum. Özellikle lise öğrencilerine
yaşamı da az çok öğreten bir şey.

Ders saatlerine, seçimlerine gelirse; pazar
akşamı toplantıdan sonra lisans ve lisansüstü

St John Baptist Kilisesi önündeki dilek havuzu

öğrencileri olarak Ali Nesin Hocamızın yanına gider ve sırayla ders seçeriz. Ali Hoca hangi üniversitede, kaçınıcı sınıfta ve hangi bölümde eğitim gördüğümüzü sorar, seviyemize göre bir iki ders söyler. Onlarla birlikte istediğimiz bir ders varsa onu da seçeriz. Lisans ve üzeri öğrenciler günde en az iki ders almalı. Lise öğrencileri ise dört ders alıyor. Bir ders, iki saat sürüyor. Ayrıca liselilerin bazı akşamlar etüt saati oluyordu.

En sevdiğim yere gelelim şimdi, kütüphaneye! Toplantıda bize söylendiği üzere ve hatırladığım kadarıyla 10.000 kitap içeriyor. 8.000'i matematik kitapları, kalanı ise biyografi, felsefe kitapları. Köyde her fırsatta kütüphaneye gidip cebir kitaplarını kurcalıyordum. Fransızca cebir kitaplarının çoğu, Ali Hoca'nın bağışladığı kitaplar, üzerlerinde yazıyordu. Almanca, Fransızca ve tabi ki İngilizce bir sürü cebir, cebirsel geometri, topoloji, analiz kitapları ve yurt dışında basılan matematik dergileri bulunuyor. Çok zengin bir kütüphane, çok yararlı bir kütüphane. Manzarası da Kayserdağı! Kütüphanenin üst katı çalışma alanıyken gündüzleri alt katı derslik. Benim kütüphanede vakit geçirdiğim zamanlar alt katta liseliler için geometri dersleri işleniyordu. Arada yukarıdan dinliyordum ben de. Akşamları eğer seminer yoksa öğrenciler alt katta da çalışmalarına devam edebiliyor. Kütüphane dışında köyde her yerde çalışabilirsiniz zaten. Akşamüzeri terasta, boş dersliklerde, kütüphane önündeki koltuklarda, çalışma setlerinde... Hatta hava kararınca terasta yıldızları seyredebilir, yıldız kaydığında dilek tutabilirsiniz! Köydeki ışıklandırmalar zaten az, çadıra yürüdüğünüz yoldaki ışıklar önünüzü görmeye yetecek kadar. Terasta ise hiç ışıklandırma yok yıldızları görebilelim diye! Işık kirliliği yok. Köy tertemiz. Ne güzel ki herkes çöpünü çöpe atmayı, sigara izmaritlerini yere atmamayı biliyor. Yeri gelmişken şunu söylemek isterim: Olur ya Matematik Bölümü'nde okuyan veya liseli bir kardeşiniz, arkadaşınız, akrabanız vs. vardır. Onları NMK'ye yönlendirmeden, göndermeden önce bir toplum kurallarına gerçekten uyabildiklerinden emin olmanızda fayda var. Çünkü yemek sırasında, önlerde arkadaşı var diye "Vay canım kankam, nasılsın?" diyerek arkada bir sürü insan sırada bekliyorken hop arkadaşının yanına geçen, derslikteki tahtaya, "Amaan, be-

🔗 Kütüphane

leş mal nasılsa!" diyerek zarar veren öğrenciler de gördüm. Köyün kuralları arasında başkalarına saygı duymak, etrafa zarar vermemek, başkasının özgürlüğüne karışmamak ilk sırada. NMK, bilimden yararlanmak isteyen öğrencilere sonuna kadar açık. Ancak bu sene öğrenci kalabalığı sebebiyle pek kontrol edilemedi ve huzursuzluklar ortaya çıktı. Bu durumda gelen öğrenci profili çok önemli.

NMK bilime yönelik bir köy, doğru. Ancak her gün her gün ders işlenmiyor, haftada bir tatilimiz de oluyor. Perşembe günleri ders yapılmaz, isteyenler köyde kalır, isteyenler Kuşadası'na yüzmeye gider ya da civardaki tarihî bölgeleri gezer. Ben köyde iki hafta kaldım. İlk hafta perşembe günü arkadaşlarla toplanıp Efes'i gezdik, ardından da Şirince'yi turladık. Efes gezisi ve onun tarihi daha uzun olduğu için o kısmı gezi yazımın ikinci bölümüne sakladım. Şimdi ise Şirince'den bahsederek devam edeceğim.

Şaraplarının meşhur olduğu Rum köyü Şirince size şu kıyamet efsanesinden tanıdık gelebilir: Maya Takvimi'ne göre kıyamet kopacağı 21 Aralık 2012 tarihinde, dünyada kıyametten etkilenmeyecek iki köyden biriymiş Şirince. Diğer de Fransa'da bir köy. Asıl bu efsaneyle meşhur

olmuş Şirince. Doğru mu bilmiyorum, Paulo Coelho da Zahir'i burada yazmaya başlamış.

Yeri gelmişken sizi ulaşım hakkında bilgilendireyim. Kullanacağınız otobüs firmasına göre değişebilir gerçi ama birkaçı Selçuk Otogar'a kadar geliyor. Çoğu ise İzmir Otogar'da bırakıyor. Eğer İzmir Otogar'dan gidecekseniz, oradan Selçuk Otogar'a dolmuşlar var. Bu sene fiyatı 15 TL idi, önceden 10 TL imiş. Selçuk'ta indiğiniz gibi de Şirince'ye kalkan minibüsler göreceksiniz. Onların fiyatı da geçen senelerde 3,5 TL iken şimdi 4 TL. İstanbul'daki minibüs fiyatlarını göz önünde bulundurduğunuzda biraz fazla gelebilir ama dağ başına çıkan bir minibüs için gayet normal.

Şimdi ise Şirince'nin tarihçesine değinmek istiyorum. Bilinmeyen bir dönemde kendini dağlara vuran 40 kişiye ithafen köyün adı başta Kırkınca imiş. Rumlar ise Kırkince derlermiş. Mübadele sonrası Türkler Çirkince demeye başlamış. En sonunda da dönemin İzmir valisi talimatıyla Şirince denilmeye başlanmış. Mübadeleye kadar nüfusu 2000 bile olmayan Rum köyü Şirince; bağcılık, zeytincilik ve şarap üretimiyle tanınıyordu. Günümüzde ise üzüm ve zeytin cilğin yanında şeftali, elma, ceviz ve incir üretimiyle tanınmıyor. Ancak ana gelir kaynağı turizm. Şirince'de gezerken bir sürü satış tezgâhları, şarap mahzenleri, kumda kahve içebileceğiniz güzel mekânlar görürsünüz. Şarap mahzenlerinde

Muhammet Tang / öykü

Bey Havası

İnsanın ne kadar kuvvetli bir varlık olduğunu düşündü. Kendi yaşamını göz önüne getirerek yetimlik, yokluk, işgal, işkence, hürriyet, müsavat, varlık ve yokluk mücadelesi, aile, vatan, millet... Hepsini kaldırabilme, tüm zorluklara göğüs gerebilme, her türlü duyguyu aynı anda yaşayabilme...

Dert sahibi olmayagörsün insan. Derdinden, fikrinden geceleri yatamaz. Gündüzleri oturamaz. Üstelik o derdi ve fikri başından da atamaz. Atmak istemez. Çünkü dert, tasa, elem, gam, kahır ve dahi mutluluk, lütuf hepsi Şol Gökleri Yaratana'dandır. O'nun kahır da lütfü da hoştur.

Bu genel manadaki "hoş"luk atmosferi içerisinde takvimler ekim ayının sonlarını gösterirken güneşin Keleki halkının üzerine gülmüsedığı vakitlerde eski model, haki renkte bir arabanın arka koltuğuna "Gitme!" naraları, hıçkırıklar, umut ve güven dolu bakışlar, sloganlar eşliğinde oturdu Bey. Keleki, Âzadlık Meydanı ruhuna bürünmüştü adeta. Yediden yetmişe her yaştan insana rastlamak mümkündü. İki araçlık konvoy yoğun kalabalığın arasından süzülerek köyün çıkışına doğru yol

aldı. Araçları kullananlar insanların yoğun tevecühlerinden dolayı direksiyon kontrolünü sağlamada güçlük çekiyorlardı. Mir Mahmud aracın içinde gittikleri vakit gerçekleştirecekleri işlere dair plan yapıyor tavsiyelerini iletliyordu ama Bey hiç de oralı değildi. Karmaşık duygular içerisindeydi. Keleki'deki çocukluğu, oradan eğitim için Ordubad'a geçişi, dört yıl önce tekrar dönüşü bir film şeridi gibi geçiyordu gözlerinin önünden. Ayrıllıklara alıştı esasında. Kendisi beş yaşındayken babası İkinci Dünya Savaşı'na katılmak için evden çıkmış bir daha dönmemişti. Bundan daha acı bir ayrıllık olabilir miydi? Ama bu seferki başkaydı. Belki de yaşının ilerlemesinin getirdiği duygusallığın da katkısı vardı. Fakat vedalaşırken yaşadığı birkaç sahne onu derinden etkilemişti. Keleki'yi çoktan çıkmışlar, Ordubad'ı dahi geçmek üzereydiler. Ama Bey'in kulağında hasta ya-

Teras ve manzarada Kayserdağı Kulesi

tağında yatan yaşlı kadının “Getme gurbanın olam getme!” yalvarışı yankılanıyordu. Hele iki küçük kızın araca binmezden hemen önce:

“Zulm ile yalanı gel gel sen dağıt
Bey gurbanın olam meydana qayıt”

Nakaratlı şiirleri hıçkırığa hıçkırığa ağlatacaktı adeta. O an tıpkı kızları dinlerken olduğu gibi yine yorgun gözlerinden yaş süzülmesine mani olamadı. Birden kızının tebessüm saçan siması geldi gözlerinin önüne. Sonra oğlunu ve hanımını hatırladı ve aniden şoföre aracı durdurmasını söyledi. Araç birkaç saniye içinde durdu. Araçtakiler rahatsızlandığını zannettikler fakat Bey çok sakindi. Hâlinde bir rahatsızlık belirtisi yoktu. Araçtan indi. Ellerini pantolonunun ceplerine koydu. Bir iki adım ilerledi ve olduğu yerde yavaş yavaş dönerek etrafı izledi. Daha sonra yere çökerek sağ eliyle biraz toprak avuçladı. Usta bir kuyumcunun dünyanın en değerli mücevherine bakması edasında avucundaki toprağa baktı. Sonra derin bir şekilde kokladı. Ardından yavaşça avucundan tekrar yere süzdü toprağı. “Bu toprak için her şeye, herkese değer.” diye mırıldandı. Ardından “Bir gün Keleki’ye iki gencin toyunda Bey havası oynamaya gideceğiz.” diye de ekledi. Gür bir sedayla “Haydi!” diyerek aracın kapısını açtı ve içeridekilerin şaşkın bakışları eşliğinde yerine oturdu. İnsanın ne kadar kuvvetli bir varlık olduğunu düşündü. Kendi yaşamını göz

önüne getirerek yetimlik, yokluk, işgal, işkence, hürriyet, müsavat, varlık ve yokluk mücadelesi, aile, vatan, millet... Hepsini kaldırabilme, tüm zorluklara göğüs gerebilme, her türlü duyguyu aynı anda yaşayabilme... Hepsini tek tek düşündü ve “Allah’ım kudretine, ilmine bin şükür!” diye geçirdi içinden.

Hava kararmıştı. Başkent’e vardığında fiili mücadeleye devam edecekti. Çünkü tarihin şahsına giydirdiği hilat üzerindeydi hâlâ, her ne kadar mühür kendisinde olmasa da. Son nefesine kadar yolundan milimetre sapmayacağına dair yemin etmişti. Cumhurbaşkanlığı Sarayındayken de Keleki’deki köy evindeyken de tek bir yaşantısı vardı. Mütevazilikten ödün vermeden aynı şekilde devam edecekti. Ayakları zincirli bir şekilde taş ocağında çalışırken ve zindanda işkence görürken ki vakarlı duruşu ne ise makamda görevini ifa ederken ki duruşu da oydu. Beylik bunu gerektirirdi. Tavizsiz devam etmeliydi. Yanındakine dönerek “Taviz vermeden devam edeceğiz. Tıpkı eski günlerdeki gibi. Hayatımızı anlamlı kılan bu duruşumuzdur.” dedi.

Hayat onun için hep heyecan ve fikir notalarından müteşekkil bir hüzün konçertosuydu. Ve şimdi de ayrılık hissi gözünden tekrar damlalar düşmesine neden olmuş, zihninde tar eşliğinde veda solosu, dilinde de ayrılık türküsü belirivermişti. Keleki ile aralarında kilometreler, önünde çetin bir mücadele, anda ise her bir dertten âlâ ayrılık vardı... ❧

➤ St John Baptist Kilisesi önündeki dilek havuzu

tadım yapılabilir ve şarap satın alınabilir. Yanılmıyorsam daha çok meyve şarapları var: Kavun, karadut, nar... Ziyaretçilerin en çok beğendiği ve aldığı ise karadut şarabı. Söylenene göre alkol miktarı baz alındığında bu meyve şarapları daha hafif oluyormuş. Şirince'ye girişte elbise, magnet, hediyelik eşya satan tezgâhları geçtiğinizde sol tarafınızda bir çarşı göreceksiniz. O çarşıda da kumda kahve içebilir, kız çocukların oynaması için ahşaptan yapılmış rengârenk oyuncak mobilyaları görebilir, meşhur karadut suyundan içebilirsiniz. Batıl inançlı bekârlarımız ve kaynana cefası çeken gelinlerimiz de (hatta damatlarımız) düşünülmüş, "bekârları evlendiren" ve "kaynana kaçırın" kokulu mum ve sabunlar satışa çıkarılmış. Bekârlar için olan kokulu mumların fotoğrafını çekme şansım oldu.

Köyün yukarılarında St. John Baptist Kilisesi var. Açıkçası benim gözümde pek hayran kalınacak bir yapı değildi ama tarihî süreçte ancak öyle sağlam kalmış olabilir. Kilisenin önünde, ortasında Meryem Ana heykeli bulunan küçük bir havuz var. Ziyaretçiler onu dilek havuzuna çevirmişler tabi. Kilisenin aşağısında da tarihi şarap mahzeni var. Müze gibidir diye düşünüp içeri girip gezmiştim ama biraz hayal kırıklığına uğradım. Çok uzun süre gezemediğim köyde

bir de Şirince Taş Mektep Müzesi varmış. Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine kadar Osmanlı'nın eğitimdeki yenileşme sürecini ve Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin izlerini fotoğraf ve belgelerle sunuyormuş. Şirince'ye çok yakın bir yerde iki hafta bulunup da bu müzeden habirim olmadığı ve gidip ziyaret edemediğim için üzüldüm açıkçası. Bir dahaki gidişimde kesinlikle uğrayacağım yoksa içimde bir ukde olarak kalacak.

Yazının sonlarına doğru Şirince'den bahsetmişken şimdi NMK'ye dönüp fikirlerimi belirtmek istiyorum. Anlattığım üzere, köydeki yaşam, eğitim, öğretmenlerimiz ve eskiden beri gelip köyün kıymetini bilen öğrenci arkadaşlarımın olması çok iyi ve güzel. Ancak öğrenci kitlesi fazla kalabalık olunca sakin ve huzurlu bir şekilde vakit geçirmek pek mümkün olmadı. Bunun önüne geçmek için lise ve lisans/lisansüstü program ayrılabilir. Aynı zamanda köye birçok ziyaretçi geliyor ve çoğunluğunu, çiçek koparmasın, sigara izmaritlerini yere veya toprağa atmasın diye sürekli uyarıyorduk. Örneğin, kütüphaneye ziyaretçilerin girmesi yasak. Hatta kocaman uyarı yazısı var fakat bunu göre göre içeri girip fotoğraf çekenler, sesli sesli konuşanlar oluyordu. Derslerde öğretmenlerimizin ve dersliğin fotoğrafını izinsiz çekmek yasak. Bunu belirttiğimizde de inatla fotoğraf çekip "kaçanlar" vardı. Bununla birlikte, sürekli birilerini uyarmak bizi huzursuzluğa ve bıkkınlığa itmişti artık. Bence ziyaretçiler her gün değil de değişim günlerinde ve/veya tatil günümüz olan perşembe yani derslerimizin ve öğrenci kitlemizin yoğun olmadığı günlerde gelebilir. Böyle bir kural koyulabilir diye düşünüyorum. Bunların dışında NMK gerçekten varlığını sürdürmesi gereken, faydalı bir bilim köyü.

Anlattığım şu iki hafta içerisinde, genel olarak baktığımda, çok güzel bir deneyim elde ettim. Matematik de tarihi de severim. Hele tarihî yerleri gezip görmek, araştırıp okumak büyük bir keyif benim için. O yüzden hem NMK'de ilerlemek istediğim alan üzerine dersler görüp kendimi geliştirmek hem de Şirince'yi ve Efes'i gezmek beni çok mutlu etti. Efes'te fotoğrafladığım yerleri paylaşacağım ve tarihçesi hakkında elde ettiğim bilgileri sizlere aktaracağım gezi yazımın devamında görüşmek üzere... ➤